



Energētiskā nabadzība - no definīcijas līdz rīcībai



Kārlis Kadeģis

Kārlis Kadeģis via Flickr

Autores:

Selīna Vancāne

Enerģijas un klimata eksperte
Biedrība "Zaļā brīvība"
Selina.vancane@bankwatch.org

Lilija Apine

Klimata un ilgtspējīga patēriņa
eksperte
Biedrība "Zaļā brīvība"
Lilija.apine@bankwatch.org

Satura rādītājs

Kopsavilkums.....	2
Ievads.....	7
1. Enerģētiskās nabadzības definīcija	8
1.1. Enerģētiskās nabadzības jēdziena attīstība pirms definīcijas.....	8
1.2. Enerģētiskās nabadzības definīcijas ieviešana politikas dokumentos	10
1.3. Aizsargātie enerģijas lietotāji	11
1.4. Enerģētiskās nabadzības pagrieziena punkts – Enerģētiskās nabadzības observatorija	11
2. Enerģētiskā nabadzība Latvijā.....	14
2.1. Enerģētiskās nabadzības definīcija un tiesiskais ietvars Latvijā.....	14
2.2. Enerģētiskās nabadzības situācija Latvijā	16
3. Valsts atbalsts energokrīzē mājāsaimniecībām un tā izvērtējums	21
4. Energoefektivitātes veicināšana – enerģētiskās nabadzības mazināšana	26
4.1. Esošā situācija ēku energoefektivitātē	26
4.2. Rīgas daudzdzīvokļu ēkas nacionālā mērogā	27
4.3. Kā Rīgas pašvaldībā risina enerģētiskās krīzes sekas.....	28
5. Publiskais finansējums enerģētiskās nabadzības mazināšanai.....	32
5.1. Brūkošās ēkas un klimata krīze	32
5.2. PVN likmes – valsts prioritātes.....	33
Secinājumi un rekomendācijas.....	35

Funded by



'The RegENERate project has received funding from the LIFE Programme of the European Union.'



Ziņojums sagatavots ar projekta LIFE RegENERate: Reģionu mobilizēšana enerģētikas pārkārtošanai un transformējošiem NEKP ietvaros, un ar Latvijas Vides aizsardzības fonda administrācijas finansiālu atbalstu.

Kopsavilkums

Esošā enerģētiskā krīze labi parāda to, ko vajadzēja jau izdarīt iepriekšējā desmitgadē energoefektivitātes jomā, kā arī apliecina energopratības veicināšanas nepieciešamību. Šobrīd ārkārtas situācija prasa līdzekļus tērēt tūlītējai seku novēršanai un tādēļ var būt vēl sarežģītāk atrast līdzekļus ilgtermiņa risinājumiem – ēku nosiltināšanai, apkures risinājumu maiņai. Energokrīze ir radījusi situāciju, ka atbilstoši enerģētiskās nabadzības definīcijai no tās cieš liela daļa Latvijas iedzīvotāju vai arī ciestu, ja nebūtu valsts un pašvaldību sniegtie atbalsta mehānismi. Tomēr enerģētiskās nabadzības definīcijai un mērīšanai pirms-krīzes izpratnē joprojām ir un būs nozīme, kamēr vien būs aktuālas šo nabadzības veidu izraisošās problēmas.

Viena no pirmajām valstīm, kas definēja un likumdošanā nostiprināja enerģētiskās nabadzības jēdzienu, bija Lielbritānija, nosakot, ka enerģētiskās nabadzības pakļautas māsaimniecības ir tās, kuras enerģijai tērē vairāk nekā 10% no saviem kopējiem ienākumiem, kā arī tās, kurām būtu jātērē vairāk nekā 10% no saviem kopējiem ienākumiem, lai nodrošinātu atbilstošu komfortu telpās. Latvijā bieži vērojama situācija, kad apkure tiek uzsākta ļoti vēlu vai arī telpās tiek uzturēta zemāka temperatūra nekā būtu nepieciešams. Latvijas gadījumā 15% varētu būt noteikta kā procentuālā daļa, zem kuras var uzskatīt, ka izdevumi par enerģiju ir nesamērīgi lieli.

2012. gadā apstiprinātā Energoefektivitātes direktīva nosaka, ka nacionālo valstu ziņā ir mazināt enerģētisko nabadzību, mudinot izmantot struktūrfondus un Kohēzijas fondu tās mazināšanā. Tāpat energoefektivitātes direktīva paredz, ka daļai no energoefektivitātes pasākumiem prioritārā kārtā jātiek īstenotiem māsaimniecībās, kuras skar enerģētiskā nabadzība vai sociālajās mājās. 2009. gada direktīvās¹ tika nostiprināts arī jēdziens - aizsargātais lietotājs. Atšķirībā no enerģētiskās nabadzības definīcijas, aizsargātā lietotā definīcija parādās katrā ES valstī.

Par Eiropas Enerģētikas savienību atbildīgais komisārs Marošs Šefčovičs 2016. gadā norādīja ka desmitajai daļai eiropiešu jeb 50 miljoniem cilvēku ir grūtības samaksāt apkures rēķinus, kā arī 75 procenti ēku Eiropas Savienībā neesot pietiekami energoefektīvas. Tā paša gada decembrī tika dibināta arī Eiropas Savienības Enerģētiskās nabadzības observatorija, kuras galvenais uzdevums ir apkopot un veicināt informācijas izplatību par enerģētisko nabadzību, kā arī izstrādāt atbilstošus ieteikumus tās mazināšanai Eiropas līmenī. Observatorijas darba rezultātā virknē Eiropas enerģētikas politikas dokumentu tika ietverts termins “enerģētiskā nabadzība”, valstīm tika noteikts uzdevums obligāti definēt šo terminu un plānot mērķtiecīgu šīs problēmas mazināšanas politiku.

Līdz šim Latvijā atbalsta pasākumi tikai daļēji (elektroenerģijas tirgū) un pastarpināti (pašvaldību pabalsti) bija attiecināmi uz enerģētiskās nabadzības vai tās risku mazināšanu. Tikai 2021.gada februārī Enerģētikas likums² tika papildināts ar XVII nodaļu “Enerģētiskā nabadzība”, kurā definēts, ka enerģētiskās nabadzības skarta

¹ 2009/72/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un direktīvā 2009/73/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu

² <https://likumi.lv/ta/id/49833-energetikas-likums>

mājsaimniecība ir mājsaimniecība Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma izpratnē, kas atbilst vismaz vienam no šādiem kritērijiem:

- tā ir atzīta par trūcīgu vai maznodrošinātu mājsaimniecību un saņem materiālu atbalstu ar mājokļa lietošanu saistīto izdevumu segšanai;
- tā ir pašvaldībai piederošu vai tās nomātu dzīvojamo telpu vai sociālo dzīvokli saskaņā ar likumu "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" vai likumu "Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām"³.

Savukārt tiesību aktos nostiprinātā Enerģētiskās nabadzības definīcija nosaka, ka ar to saprotami tādi mājsaimniecību dzīves apstākļi, kuros ir grūtības ne tikai mājoklī uzturēt atbilstošu temperatūru, bet arī norēķināties par energoapgādes komersantu sniegtajiem pakalpojumiem vai tos izmantot zemu ienākumu, augstu energopakalpojumu izmaksu vai zemas mājokļa energoefektivitātes dēļ.

Latvija Nacionālajā enerģētikas un klimata plānā noteikusi, ka periodā līdz 2030.gadam tiks samazināts rādītājs "mājsaimniecību īpatsvars, kurām trūkuma dēļ bija liegta siltuma nodrošināšana mājoklī", nodrošinot, ka šis īpatsvars ir mazāks nekā ES vidējais rādītājs jeb mazāks nekā 7,5%.

Līdz 2019. gadam Latvijai bija zemāki snieguma rādītāji, salīdzinot ar Eiropas vidējiem. 2017.gadā Latvijā siltuma nodrošināšana mājoklī naudas trūkuma dēļ bija liegta 9,7% (ES, izņemot Lielbritāniju, - 8,1%) no visiem iedzīvotājiem, bet pēc 2019.gada šis rādītājs samazinājās, 2021. gadā sasniedzot 4,9 % (ES – 6,9%)⁴. Salīdzinot enerģētiskās nabadzības rādītāju attīstību pa gadiem, var secināt, ka kopumā problemātikai bija tendence samazināties, jo iedzīvotāju daļa, kas nevar uzturēt siltu mājokli, 2005.gadā bija 29,8% un 2021.gadā tā bija 4,9%.

Pavisam droši varam apgalvot, ka šobrīd bez īstenotajiem valsts un pašvaldību atbalsta pasākumiem enerģētisko nabadzību, atbilstoši pirms-krīzes izpratnei, skaudri pieredzētu lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju. Lai daļēji kompensētu pieaugošās energoresursu izmaksas, jau kopš 2021. gada otrās puses tika atbalstīti pasākumi energoresursu cenu kompensēšanai. 2022. gada janvārī tika ieviesti apjomīgāki atbalsta pasākumi un pēc tam arī augustā apstiprināti nākamie enerģijas sadārdzināšanās kompensācijas pasākumi gan fiziskajām, gan juridiskajām personām.

Enerģētiskā krīze ir skaidri parādījusi pēdējā desmitgadē neizdarīto ēku renovācijas jomā (kā arī enerģētiskās pašpietiekamības jomā). Šajā kontekstā vislabākie atbalsta mehānismi ir tādi, kas mājsaimniecībām enerģijas dārdzību liek sajūst pietiekami spēcīgi, lai veicinātu nepieciešamo mobilizāciju sabiedrībā, tomēr novērst situācijas, kad iedzīvotāji nespēj atļauties nosegt citas dzīves nepieciešamības (kvalitatīvu pārtiku, zāles, medicīnas pakalpojumus, izglītību, mājokļa īri, kredītmaksājumus utt.) un netiek zaudēta valsts ekonomiskā

³ <https://lvportals.lv/skaidrojumi/324899-define-kas-ir-energetiska-nabadziba-2021>

⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDES01__custom_4489838/default/table?lang=en

konkurētspēja. Vienlaikus sevišķi jāaizsargā tās mājsaimniecības, kas jau iepriekš bija pakļautas enerģētiskās nabadzības riskam.

Raugoties no enerģētiskās nabadzības risku un ēku nosiltināšanas nepieciešamības perspektīvas, esošie valsts atbalsta īstermiņa pasākumi vērtējami lielākoties pozitīvi. Tomēr, **lai problēma tiktu risināta arī ilgtermiņā, ir kritiski svarīgi, ka valdība savā komunikācijā ar iedzīvotājiem uzsver to, ka atbalsts paredzēts tikai šai apkures sezonai un tas ir jāuztver, kā laika došana, lai sagatavotos nākamajai aukstajai sezonai**, kad plaši atbalsti vairs netiks nodrošināti. Ja šāda ziņa netiek nodota, daļa iedzīvotāju savu atbildības daļu neizjūt un atslābst, ļaujoties uz to, ka valsts turpinās palīdzēt, nepieļaus ekstremāli augstus rēķinus un nav nepieciešama aktīva rīcība no savas puses. Vienlaikus jāpaplašina atbalsta pasākumi energoefektivitātes uzlabošanai.

2022. gadā iedzīvotāju skaits, kam piešķirts trūcīgā statuss, ir gandrīz dubultojies, salīdzinot ar 2020.gadu, tomēr kontekstā ar šo rādītāju pēdējā desmitgadē, tai skaitā lielo finanšu krīzi, šis rādītājs joprojām ir relatīvi neliels. Izvērtējot maznodrošināto un trūcīgo personu skaita, kā arī attiecīgo izdevumu pieaugumu pēdējā gada laikā, secināms, ka valsts un pašvaldību īstenotie atbalsta mehānismi līdz šim ir diezgan efektīvi novērsuši vēl straujāku enerģētiskās nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita pieaugumu.

Dzīvojamais fonds Latvijā strauji noveco, to raksturo augsts ēku energoresursu patēriņš un zemas siltumtehnikās prasības. Tikai 3% pēc skaita un 5% pēc platības ēku uzbūvētas pēc 2003. gada un var tikt uzskatītas par atbilstošām šobrīd spēkā esošām siltumtehnikajām prasībām⁵. Pašvaldību loma ēku nosiltināšanas procesā ir būtiska, taču līdz šim pārsvarā tās ir cīnījušās ar sekām, nodrošinot mazturīgajiem iedzīvotājiem atbalstu energopakalpojumu segšanā, maz uzmanības veltot ēkas energonoturības uzlabošanai. Esošās energokrīzes apstākļos energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi potenciāli var atmaksāties ievērojami ātrāk, tomēr valda arī liela nenoteiktība.

Iedzīvotāju interese pieteikties ēku energoefektivitātes uzlabošanas programmās, no vienas puses, 2022.gadā ir pieaugusi, tomēr, no otras puses, iedzīvotāji ir ļoti piesardzīgi valdošās nenoteiktības dēļ. Ir novērojams tas, ka aktīvi tiek pieteikti jauni projekti, taču liels skaits jau agrāk pieteikto projektu tiek arī pārtraukti. Vērtīgs novērojums ir pieteikšanās aktivitātes atkarība no valdības darbībām vai komunikācijas. 2022.gada vasarā, kad valdība vēl nebija publiski apliecinājusi plānotos atbalsta pasākumus nākamai apkures sezonai, taču enerģijas cenas turpināja kāpt, iedzīvotāju interese par ēku nosiltināšanu bija ļoti liela. Tomēr, tiklīdz valdība izziņoja atbalsta pasākumus, tā uzreiz bija novērojams atslābums no iedzīvotāju puses.

Eiropas un Latvijas enerģētikas nozarē svarīgākais politikas plānošanas princips ir “energoefektivitāte vispirms”. Šī brīža enerģētiskās krīzes situācija labi ilustrē to, ka princips netika realizēts, kas šobrīd ir novedis pie tā, ka apjomīgi valsts līdzekļi tiek tērēti īstermiņa vajadzībām - enerģijas izmaksu kompensēšanai.

Vienlaikus finanšu iespējas ēku renovācijas projektiem paplašinās, jo papildu ES fondu līdzekļiem pieejami ir arī Atvērto tīklu un noturības mehānisma un drīzumā arī *REPowerEU* līdzekļi, kas rada iespēju prioritizēt ēku

⁵ EMZino_060213_Finansesanas_risinajumi; Informatīvs ziņojums par ēku renovācijas finansēšanas risinājumiem

energoefektivitātes uzlabošanu. Renovācijas pasākumi dod iespēju ne tikai samazināt enerģijas patēriņu un mazināt planētas uzkaršanu, bet arī dod iespēju glābt ēku no slihta tehniskā stāvokļa. Ēku renovācijas projektos turpmāk PVN (21%) būs neattiecināmās izmaksas, kas ir ES noteikta prasība. Tas nozīmē, to, ka PVN izmaksas, papildus citām neattiecināmām izmaksām būs jāsedz iedzīvotāju pašiem. Attiecīgi programmā noteiktais maksimālais granta apjoms 49% dzīvē būs mazāks jeb nedaudz zem 40%. Laika posmā no 2016. līdz 2022. gadam apstiprināto projektu kopējās attiecināmās izmaksas jau tā palielinājās vidēji par 63%⁶. Augstas izmaksas rada riskus, ka iedzīvotāji šo naudu bieži vien nevēlēsies vai pat nespēs izmantot. Tomēr jaunajā programmā ir arī vairāki būtiski uzlabojumi.

Ēku energoefektivitāte ir ne tikai klimata vai enerģētikas jautājums, tā ir arī izteikti sociāla un ekonomikas problēma. Ar ES fondu programmās paredzētajiem līdzekļiem varēs nosegt pavisam niecīgu daļu no nepieciešamajiem ieguldījumiem. **Jārod mehānismi, lai nodrošinātu finansējuma pieejamības nepārtrauktību, lai pašvaldības spētu sniegt lielāku atbalstu iedzīvotājiem nosiltināšanas projektu vadībā, lai īstenotu pieeju “padomju risinājums padomju problēmai”, īstenojot standartizētu pieeju tipveida projektu ēku nosiltināšanai, lai veicinātu kvartālu pieeju daudzdzīvokļu ēku renovācijā.** Vienlaikus būtu nepieciešams sākt diskusiju par samazinātās PVN likmes 12% apmērā piemērošanu arī ēku energoefektivitātes pasākumiem, lai veicinātu enerģijas taupīšanu, nevis tās patēriņu. Šobrīd energoefektivitātes pasākumiem tiek piemērota pilnā 21% likme, kamēr samazinātā PVN likme 12% piemērojama māsaimniecību kurināmā iegādei un siltumapgādei⁷ (arī no fosilās dabasgāzes)⁸.

⁶ <https://modinst.lu.lv/altum-daudzdzivoklu-maju-energoefektivitates-programmas-statistika/>

⁷ PVN samazinātā likme - 12% apmērā, tiek piemērota atsevišķām koksnes kurināmā piegādēm, ja tā faktiskais patērētājs ir iedzīvotājs, kas pērk un patērē koksnes kurināmo māsaimniecības vajadzībām, un siltumenerģijas piegādei, ja tās faktiskais patērētājs ir iedzīvotājs, kas pērk un patērē siltumenerģiju māsaimniecības vajadzībām.

⁸ Ar PVN neapliek gāzes importu, kas transportēta, izmantojot dabasgāzes sistēmu vai tīklus, kuri pieslēgti šai sistēmai, vai gāzes transportkuģus, un ko iesūkņē kādā dabasgāzes sistēmā vai maģistrālo cauruļvadu tīklā, elektroenerģijas, siltumenerģijas vai dzesēšanas enerģijas importam pa siltumapgādes vai dzesēšanas tīkliem.

Ievads

Kopš 2022.gada februāra, kad Krievija uzsāka karu Ukrainā, enerģētiskās nabadzības jautājums ieguvis sevišķu aktualitāti. Elektrības un dabasgāzes cenas strauji pieauga jau 2021.gada vidū, kas lielākoties bija saistīts ar ekonomiskās aktivitātes pieaugumu pasaulē, beidzoties pandēmijai. Taču pēc 2022.gada februāra, ieviešot pamazām pastiprinot sankcijas pret agresoru, kā arī līdz ar piegāžu traucējumiem, enerģijas cenas Eiropā un Latvijā pieauga nepieredzēti strauji. Tas rezultējās ne tikai pieaugošos enerģijas rēķinos, bet vispārīgā dzīves dārdzībā. Reaģējot uz to, valsts sniedza dažāda veida atbalstu jau kopš 2021.gada otrās puses un turpina to sniegt arī esošajā apkures sezonā.

Visi šie apstākļi no vienas puses, ir aktualizējuši enerģētiskās nabadzības, ēku energo-inefektivitātes, energotaupības jautājumus, no otras puses, kā politiska prioritāte ir izvirzījies enerģētiskās pašpietiekamības jautājums tieši ražošanā, atjaunīgo energoresursu attīstības strauja veicināšanā, vienlaikus pagaidām dzīvojamo ēku energoefektivitātes uzlabošanu tomēr atstājot kā mazāk svarīgu. Enerģētiskā nabadzība daļai sabiedrības bija nopietna problēma arī pirms esošās enerģētiskās krīzes. Šī krīze potenciāli var sniegt pozitīvu stimulu enerģētiskās nabadzības mazināšanā, tomēr šīs visaptverošās problēmas kontekstā pastāv risks arī nepamanīt to sabiedrības daļu, kas jau līdz šim cieta no siltuma trūkuma mājvietā vai lielas izdevumu nastas enerģijai. Tas, kādu rezultātu nesīs esošā krīze, lielā mērā ir atkarīgs no politiskajām prioritātēm un sniegtajiem atbalsta instrumentiem.

Tikai pavisam nesen, 2021.gada sākumā, Latvijā un arī citās Eiropas Savienības (ES) valstīs beidzot tika noformulēta enerģētiskās nabadzības definīcija, kas sekmēs ES enerģētikas politikas principu ieviešanu un noteiks arī konkrētus pasākumus šīs problēmas mazināšanai. Līdz šim termins “enerģētiskā nabadzība” nacionālajos tiesību aktos nebija konkrēti definēts, bet tas tika asociēts ar pārlieku lielām enerģētikas izmaksām un sociālo upuri auksto ziemu kontekstā.

Enerģētiskā nabadzība ir būtiska problēma Eiropā, un tās cēloņi rodami situācijā, ka enerģijas izmaksas Eiropā ir proporcionāli augstas pret iedzīvotāju ienākumiem, kā arī ēkas ir energo-inefektīvas. Ne vienmēr enerģētiskā nabadzība saistāma ar sociāli neaizsargātām grupām vai mazuļiem, tā bieži vien ir pazīme, ka par enerģētikas pakalpojumu tiek maksāta pārlieku liela summa un turklāt to jāskata arī komforta aspektā, proti, vai ir pietiekami silts vai gaišs. Lai varētu saprast, kā ar šo problēmu cīnīties, ir jādefinē termins un jābūt noteiktiem kritērijiem un indikatoriem, kā to mērīt. Nereti tas nav tik vienkārši, jo šī joma nav tikai enerģētikas sektoram nozīmīga, tai ir arī izteikts sociālais un ekonomiskais rakurs.

Sākumā apskatīsim enerģētiskās nabadzības jēdziena attīstību, iezīmējot pagrieziena punktu jēdziena un politikas attīstībā, proti Enerģētiskās nabadzības observatorijas izveidi un secīgi arī termina nostiprināšanu likumdošanā un ieviešanas politiku. Otrajā nodaļā apskatīta enerģētiskās nabadzības situācija Latvijā, trešajā apskatīts un analizēts valsts sniegtais atbalsts energokrīzē mājāsaimniecībām. Ceturtajā nodaļā izcelta ēku energoefektivitātes loma un apskatīts Rīgas piemērs. Pēdējā nodaļā analizēts energoefektivitātes politikas īstenošanas praktiskā puse – Atvērto telpu un noturības mehānisma ietvaros izveidotās jaunās daudzdzīvokļu ēku siltināšanas programmas dažādi aspekti, kas īpaši būtiski enerģētiskās nabadzības kontekstā.

1. Enerģētiskās nabadzības definīcija

1.1. Enerģētiskās nabadzības jēdziena attīstība pirms definīcijas

Zinātniskajā literatūrā un presē tiek lietoti dažādi enerģētiskās nabadzības (*energy poverty* – enerģētiskā nabadzība, *fuel poverty* – kurināmā nabadzība) jēdzieni. Ir jāizšķir divi ļoti būtiski savstarpēji atšķirīgi šī termina lietojumi. Vienā gadījumā ar enerģētisko nabadzību tiek apzīmēti enerģijas gala patērētāji jeb lietotāji, kuriem nav pieejas kādam no enerģijas veidiem (elektroenerģija, apkure, karstais ūdens), piemēram, ēkai vai pat veselam reģionam nav pieejama elektroenerģija vai apkure. Šādā nozīmē šo jēdzienu plaši izmanto starptautiskā enerģētikas aģentūra (*International Energy Agency*), piemēram, aprakstot no elektroenerģijas pārvades un sadales tīkliem nošķirtus reģionus vai mājsaimniecības.

Otrs plaši izmantots šī termina lietojums apraksta enerģijas patērētājus, kuriem parasti ir pieejami nepieciešamie enerģijas veidi, bet tie tos nevar atļauties, ir spiesti izmantot daļēji (daļēji un slikti apkurinātas telpas, nepietiekams apgaismojuma līmenis u.c.) vai arī par adekvātu komforta līmeni mājsaimniecībām nākas maksāt nesamērīgi daudz. Tas, ko nozīmē “nesamērīgi”, ir atkarīgs no izvēlētās definīcijas. Sākotnēji šāds jēdziens tika plaši izmantots Lielbritānijā un Īrijā, šobrīd tas ir aktuāls arī citās Eiropas Savienības valstīs. Šajā gadījumā zinātniskajā literatūrā un dažādās valstīs šis jēdziens tiek definēts atšķirīgi.

Iesākumā zinātniskajā literatūrā un presē biežāk bija sastopams termins “*fuel poverty*”, kas tiešā tulkojumā nozīmētu kurināmā nabadzība, kas nepilnīgi ataino pašu šī termina būtību, tāpēc šobrīd ar vien biežāk tiek lietots termins “*energy poverty*” jeb enerģētiskā nabadzība, kas skaidri norāda, ka tiek ietverti visi enerģijas veidi ne tikai apkure un karstais ūdens. Uzskata, ka pirmās diskusijas par enerģētisko nabadzību sākās līdz ar pirmo enerģētisko krīzi Eiropā, kad tika pārvērtēta attieksme pret enerģijas patēriņu un energoefektivitāti kopumā.

Viena no pirmajām nostiprinātajām enerģētiskās nabadzības definīcijām parādījās 90to gadu sākumā. 1991. gadā šo jēdzienu savā grāmatā definēja zinātniece Brenda Bordmane⁹, kura enerģētisko nabadzību definēja kā situāciju, kad mājsaimniecība par energopakalpojumiem, kuri nodrošina adekvātu komfortu telpās (apgaismojums, apkure, karstais ūdens, enerģija ēdiena pagatavošanai) tērē vairāk nekā 10% no saviem kopējiem ienākumiem. Šie bija pirmie mēģinājumi noteikt mājsaimniecību skaitu Lielbritānijā, kuras nonākušas enerģētiskajā nabadzībā. Līdz ar šīs definīcijas nostiprināšanos 1996. gadā, ir pieejami arī pirmie statistikas dati par enerģētiskajā nabadzībā nonākušo mājsaimniecību skaitu Lielbritānijā¹⁰.

Atšķirībā no 1991. gadā lietotās definīcijas, šajā gadījumā definīcija tika paplašināta un tika apzinātas ne vien tās mājsaimniecības, kuras tērē vairāk nekā 10% no saviem kopējiem ienākumiem, bet kurām būtu jātērē vairāk nekā 10% no saviem kopējiem ienākumiem, lai nodrošinātu atbilstošu komfortu telpās. Šajā gadījumā tika iekļautas arī tās mājsaimniecības, kuru telpās netiek nodrošināts atbilstošs komforts. Šāda situācija bieži

⁹Boardman, 1991, Fuel Poverty: From Cold Homes to Affordable Warmth

¹⁰DETR (Department of the Environment, Transport and the Regions) (2000) English House Condition Survey 1996: Energy Report, DETR, London

vērojama arī Latvijā, kad, piemēram, apkure tiek uzsākta ļoti vēlu vai arī telpās tiek uzturēta zemāka temperatūra nekā būtu nepieciešams.

Lielbritānijā enerģētiskās nabadzības definīcija satur vairākus kvantitatīvus un kvalitatīvus faktorus, kuri var atšķirties dažādās valstīs vai reģionos, atkarībā no tā, kā tiek raksturots atbilstošs komforts vai kopējie ienākumi. Plaši izmantoti faktori un to raksturojums Lielbritānijā doti 1. tabulā.

1.tabula. **Enerģētiskās nabadzības definīcijas faktori**

Faktors	Lielums
Temperatūra telpās	+21 °C dzīvojamās telpās un +18 °C citās telpās
Apkurinātās telpas	Visas telpas, ja vien tās nav neapdzīvotas
Enerģijas patēriņš citiem energopakalpojumiem (apgaismojums, ēdiena gatavošana, karstais ūdens u.c.)	Tiek aprēķināts, balstoties uz cilvēku skaitu mājāsaimniecībā un apdzīvoto telpu platību
Nepieciešamais maksājumu līmenis, lai uzturētu nepieciešamo komfortu	Tiek izmantots enerģijas aprēķina programma, UK: DTI (2001)
Daļa no kopējiem mājāsaimniecības ienākumiem	10% no kopējiem mājāsaimniecības ienākumiem
Ienākumu definīcija	Visi kopējie mājāsaimniecības ienākumi, iekļaujot pabalstus

Sākotnējā definīcija noteica 10% robežu, balstoties uz 1988. gada datiem, kad viena mājāsaimniecība par enerģiju tērēja 5% no saviem kopējiem ienākumiem un 30% no visām mājāsaimniecībām ar viszemāko ienākumu līmeni tērēja 10%. Tāpat 10% sliekšnis tika izvēlēts, balstoties uz divu ekonomistu, Išervuda un Henkoka¹¹, darbu par mājāsaimniecību enerģijas patēriņu un to atšķirībām, kur tika apgalvots, ka izmaksas, kas ir divreiz lielākas par enerģijas izdevumu mediānu, ir disproporcionālas un šīs atšķirības būtu jāsamazina. Mediāna parāda centra vērtību jeb izmaksu sadalījuma viduspunktu, kad visi izmaksu gadījumi ir sagrupēti no zemākās līdz augstākajai vērtībai.

Lielu ietekmi enerģētiskās nabadzības termina attīstībā ir devis Mančesteras Universitātes zinātņu doktors un profesors Stefans Buzarovskis, kurš arī šobrīd vada Eiropas Enerģētiskās nabadzības observatoriju un saņēmis vairākus Eiropas apbalvojumus par ieguldījumu tieši šīs problēmas pētniecībā¹². Buzarovskis enerģētiskās nabadzības definīcijā iet krietni dziļāk un tālāk nekā iepriekš minētie Išervuds, Henkoks un Bordmane, proti, viņš meklē iespējami precīzākus indikatorus problemātikas mērīšanā un saista to ar daudziem ietekmējošiem faktoriem. Buzarovskis un Petrova arī analizē iespējamos datu avotus un to ieguves metodiku, kritizē esošās

¹¹ Isherwood, B. C. and Hancock, R. M. (1979) Household Expenditure on Fuel: Distributional Aspects, Economic Adviser's Office, DHSS, London

¹² <https://www.research.manchester.ac.uk/portal/stefan.bouzarovski.html>

pieejas un meklē iespējas pilnīgot esošās metodes¹³. Pateicoties Buzarovska ieguldījumam, var analizēt, mērīt un salīdzināt datus par enerģētisko nabadzību.

1.2. Enerģētiskās nabadzības definīcijas ieviešana politikas dokumentos

Sākotnēji ES enerģētikas politikā enerģētiskā nabadzība tiek pieminēta Enerģijas Savienības trešajā paketē 2009. gadā¹⁴. Tomēr kopumā ES valstīs, tostarp arī Latvijā, vēl netika noteikta precīza enerģētiskās nabadzības definīcija, bet piedāvāts vispārējs skaidrojums, kas nosaka, ka enerģētiskā nabadzība nozīmē situāciju, kad mājsaimniecība nevar apkurināt vai atļauties izmantot citus energopakalpojumus par pieņemamām izmaksām. Atbilstoši šai definīcijai tika noteikts, ka ap 10,8% (ap 54 miljoniem) no visiem ES iedzīvotājiem nevar atļauties uzturēt savas mājas pietiekoši siltas¹⁵. Enerģētiskās nabadzības jautājumi tiek skarti vairākās direktīvās. Piemēram, direktīvā 2009/72/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un direktīvā 2009/73/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu. Tikai četrās ES valstīs - Lielbritānijā, Īrijā, Francijā un Kiprā pastāvēja likumdošanā nostiprināta enerģētiskās nabadzības definīcija brīdī, kad Eiropā tikai mēģināja saprast, kas ar šo terminu īsti saprotams.

Pilnīga definīcija būtu tāda, kas saista komforta apstākļus telpās un izdevumus par enerģiju. Latvijas gadījumā būtu iespējams izmantot Bordmanes piedāvāto pieeju. Katrai mājsaimniecībai izmaksas par enerģiju var būt atšķirīgas, bet, pieņemot vidējās enerģijas izmaksas Latvijā, iespējams noteikt, ka Latvijā 20% mājsaimniecību ar augstākajiem ienākumiem (augstākā kvintile) par enerģiju tērē ap 5% no kopējiem ienākumiem, savukārt 20% no visu mājsaimniecību ar zemākajiem ienākumiem (zemākā kvintile) par enerģijas izdevumiem tērē ap 20% no saviem rīcībā esošajiem ienākumiem. 60% no mājsaimniecībām (pirmā, otrā un trešā kvintile) par enerģiju tērē ap 15% no visiem saviem rīcībā esošajiem ienākumiem. Latvijas gadījumā 15% varētu būt noteikta kā procentuālā daļa, zem kuras var uzskatīt, ka izdevumi par enerģiju ir nesamērīgi lieli. Latvijā būtu nepieciešams turpināt pētījumus, iekļaujot mājsaimniecības, kuras nevar atļauties uzturēt savu mājokli pietiekoši siltu, kā arī tās mājsaimniecības, kuru izmaksas par enerģiju ir lielākas nekā vidējās izmaksas pirmajās divās kvintiļu grupās (pirmā un otrā kvintiļu grupa). 2012. gadā apstiprinātajā Energoefektivitātes direktīvā vairākkārtīgi tiek minēta enerģētiskā nabadzība, nosakot, ka nacionālo valstu ziņā ir mazināt enerģētisko nabadzību, mudinot izmantot struktūrfondus un Kohēzijas fondu. Tāpat energoefektivitātes direktīva paredz, ka daļa no energoefektivitātes pasākumiem prioritārā kārtā tiek īstenoti mājsaimniecībās, kuras skar enerģētiskā nabadzība vai energoefektivitātes pasākumi tiek īstenoti sociālajās mājās. Tomēr bez enerģētiskās nabadzības šajās direktīvās tiek nostiprināts jēdziens - aizsargātais lietotājs. Atšķirībā no enerģētiskās nabadzības definīcijas, aizsargātā lietotā definīcija parādās katrā ES valstī.

¹³ Thomson, H.; Bouzarovski, S.; Snell, C. Rethinking the measurement of energy poverty in Europe: A critical analysis of indicators and data. *Indoor Built Environ.* 2017, 26, 879–901.

¹⁴ EC, 2009. Directives 2009/72/EC and 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009. *Official Journal of the European Union*, 14.8.2011, L211/55 and C44/53.

¹⁵ EU Survey on Income and Living Conditions

1.3. Aizsargātie enerģijas lietotāji

Līdz ar trešās enerģētikas paketes stāšanos spēkā 2009. gadā, tiek izdalīti aizsargātie enerģijas lietotāji¹⁶. Parasti pie aizsargātiem lietotājiem tiek pieskaitītas maznodrošinātas mājsaimniecības, daudzbērnu ģimenes vai pensionāri. Atbilstoši Elektroenerģijas tirgus likumam:

“Aizsargātais lietotājs — trūcīga vai maznodrošināta ģimene (persona), daudzbērnu ģimene vai ģimene (persona), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti, persona ar I invaliditātes grupu, kura izlieto elektroenerģiju savā mājsaimniecībā pašas vajadzībām (galapatēriņam)”¹⁷.

Atbilstoši trešajai enerģētikas paketei, kura sastāv no divām direktīvām un trīs regulējumiem, identificēt vismazāk aizsargātos enerģijas lietotājus un mazināt enerģētisko nabadzību ir katras valsts atbildība.

1.4. Enerģētiskās nabadzības pagrieziena punkts – Enerģētiskās nabadzības observatorija

2016.gada 30.novembrī Eiropas Komisija (EK) nāca klajā ar 1000 lappušu garu enerģētikas priekšlikumu paketi jeb tā saukto “Ziemas likumdošanas paketi”, kas mainītu Eiropas enerģētikas tirgu un sekmētu kopienas pāreju uz tā dēvēto „tīro enerģiju”¹⁸. Paketē uzsvars likts uz energoefektivitāti, atjaunīgajiem energoresursiem un patērētājiem. Saskaņā ar EK teikto, jaunajiem priekšlikumiem ir trīs galvenie mērķi - energoefektivitāte, cita starpā mudinot dalībvalstis vairāk nodoties ēku renovācijai, pasaules mērogā būt līderim atjaunīgo energoresursu jomā un pienācīgi rūpēties par patērētājiem. Priekšlikumi publicēti gadu pēc Parīzes klimata vienošanās un pieņemti 2019.gadā.

Enerģētiskā nabadzība šajos paziņojumos tiek raksturota kā situācija, kad mājsaimniecība nespēj nodrošināt savā mājoklī nepieciešamo enerģijas komfortu par pieņemamu samaksu. Kā svarīgākie iemesli tiek minēti zems ienākumu līmenis, ļoti zema mājokļu energoefektivitāte un iedzīvotāju nespēja savstarpēji vienoties par kopīgu energoefektivitātes pasākumu veikšanu ēkās. ES valstīs noteikta aizsargāto enerģijas lietotāju definīcija, bet pārsvarā atsevišķi netiek izdalīta enerģētiskā nabadzība.

Par Eiropas Enerģētikas savienību atbildīgais komisārs Marošs Šefčovičs norādīja, ka desmitajai daļai eiropiešu jeb 50 miljoniem cilvēku ir grūtības samaksāt apkures rēķinus:

„Enerģētiskā nabadzība ir pieaugoša problēma Eiropā, un Eiropas Komisija nevar klusēt par šo jautājumu. Kopā ar dalībvalstīm mēs varam palīdzēt miljoniem eiropiešu samazināt rēķinus. Respektējot dalībvalstu lemšanas

¹⁶ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/45/ieksejais-enerģijas-tirgus>

¹⁷ <https://likumi.lv/ta/id/108834-elektroenerģijas-tirgus-likums>

¹⁸ European Commission - Fact Sheet, Putting energy efficiency first: consuming better, getting cleaner, Brussels, 30 November 2016 http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3986_en.htm

tiesības šajā jomā, mēs vienlaikus aicinām šo jautājumu mērķtiecīgi un efektīvi risināt, it īpaši izmantojot tādus energoefektivitātes pasākumus kā ēku renovācija,” klāstīja Šefčovičs¹⁹.

Šefčovičs pauda, ka 75 procenti ēku Eiropas Savienībā neesot pietiekami energoefektīvas. Runājot par enerģētisko nabadzību, viņš norādīja, ka situācija dažādās valstīs ir atšķirīga un Eiropas Komisija lūgs dalībvalstīm sniegt informāciju par katras konkrēto situāciju.

2016.gada decembrī tika dibināta arī Eiropas Savienības Enerģētiskās nabadzības observatorija, kuru vadīt sāka jau iepriekš minētais Stefans Buzarovskis. Galvenais uzdevums šai observatorijai ir apkopot un veicināt informācijas izplatību par enerģētisko nabadzību, tās mērogu un problemātikas būtību, kā arī izstrādāt atbilstošus ieteikumus tās mazināšanai Eiropas līmenī. Šīs observatorijas dibināšana ir Eiropas Komisijas mērķtiecīga enerģētiskās nabadzības politikas komponente, kura risina problēmu ar izpēti attīstību, tostarp indikatoru izstrādi un datu analīzes metožu kataloga izveidi. Observatorija arī nodrošina informācijas apmaiņu un darbojas ar iedzīvotāju un politikas veidotāju izglītošanu, apmācībām un dalību diskusijās²⁰.

Atbilstoši ES Enerģētiskās nabadzības observatorijā noteiktajai definīcijai -

Enerģētiskā nabadzība ir īpašs nabadzības veids, kas saistīts ar virkni nelabvēlīgu ietekmju uz cilvēka veselību un labklājību, piemēram, ar elpceļu un sirds slimībām un garīgo veselību, kas saasinās zemas temperatūras un stresa dēļ, kas saistīts ar rēķiniem par gāzi, siltumu un elektroenerģiju, kurus iedzīvotāji nevar atļauties apmaksāt. Enerģētiskajai nabadzībai ir netieša ietekme uz vairākiem mājāsaimniecību un iedzīvotāju labklājību raksturojošiem dzīves kvalitātes rādītājiem, ieskaitot veselību, vidi un produktivitāti²¹.

Svarīgi, ka Observatorijas definīcija ietver tādus indikatorus, kā adekvāts siltuma līmenis, dzesēšana, apgaismojums, kas tiek uzskatīti par cilvēka veselību ietekmējošiem. Kā galvenie ietekmējošie kritēriji minēti nepietiekams enerģijas servisa pakalpojumu līmenis, kas rodas kombinācijā ar augstu enerģijas patēriņu un zemiem mājāsaimniecības ienākumiem, kā arī neefektīvām ēkām un iekārtām un specifiskām mājāsaimniecības enerģijas patēriņa prasībām.

Lai novērtētu enerģētiskās nabadzības apjomu, EK enerģētiskās nabadzības observatorijā tiek piedāvāts apskatīt vairākus rādītājus - to mājāsaimniecību īpatsvars, kurām ir komunālo pakalpojumu rēķinu parāds; mājāsaimniecību īpatsvars, kuru absolūtais enerģijas patēriņš ir mazāks par pusi no valsts vidējā rādītāja; mājāsaimniecību īpatsvars, kuru enerģijas patēriņa daļa ienākumos ir vairāk nekā divas reizes lielāka nekā valsts vidējā daļa; mājāsaimniecību īpatsvars, kuras naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties uzturēt mājokli siltu.

¹⁹ EK: 75% ēku Eiropas Savienībā nav pietiekami energoefektīvas, Gints Amoliņš, Latvijas Radio Ziņu dienesta korespondents, 1.12.2016. <http://www.lsm.lv/lv/raksts/ekonomika/zinas/ek-75-eku-eiropas-savieniba-nav-pietiekami-energoefektivas.a212541/>

²⁰ <https://www.energypoverty.eu/about/role-and-mission>

²¹ <https://www.energypoverty.eu/about/what-energy-poverty>

Savukārt Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja ir definējusi enerģētisko nabadzību kā grūtības vai nespēja mājoklī uzturēt atbilstīgu temperatūru vai izmantot citus būtiskus energopakalpojumus par saprātīgu cenu.

Minētās Observatorijas darba rezultāti bija jūtami samērā ātri, jo virknē Eiropas enerģētikas politikas dokumentu tika ietverts termins “enerģētiskā nabadzība”, valstīm tika noteikts uzdevums obligāti definēt šo terminu un plānot mērķtiecīgu šīs problēmas mazināšanas politiku. Energoefektivitātes direktīvā (2012/27/EU EED) un Eiropas Savienības fondu kopējā regulējumā (*Common Provision Regulation*) tika noteikti papildus pasākumi, kas dalībvalstīm jāņem vērā arī energoefektivitātes atbalsta programmu izstrādē, ko finansē ES fondu programmas. Uzsvārs tika likts uz energoefektivitātes pasākumu pieejamību un īpaši attālos centros esošiem mājokļiem, kā arī mājās ar parādnieku īpatsvaru no un virs 10%. Latvijā Energoefektivitātes atbalsta programmā 2013. - 2020. gadam ES fondu projektos tika noteikta papildus atbalsta sistēma, ko risināja ar valsts aizdevumu garantijas nodrošināšanu un aizdevuma iespēju no Attīstības finanšu institūcijas “Altum”.

Vairākās direktīvās ietvertā norāde par valstu saistībām un pienākumiem enerģētiskās nabadzības mazināšanā aizsāka arī Eiropas līmeņa cīņu ar šo problēmu. Elektroenerģijas direktīvā²² minēts, ka valstīm jādefinē un jāveido indikatori enerģētiskās nabadzības mērījumiem un jānodrošina atbalsts, kā arī uzsvārs uz aizsargājamiem lietotājiem. Tās pašas direktīvas 29.pantā minēts, ka dalībvalstīm katru otro gadu ir jāziņo par enerģētiskās nabadzības mērījumiem un progresu tās mazināšanā un, ka tā ir daļa no Nacionālā enerģijas un klimata progresa ziņojuma. Visus politikas dokumentus, kuros ietverta definīcija un atsauce uz enerģētiskās nabadzības mazināšanas politiku, apkopojis Stefans Buzarovskis²³. Buzarovskis arī sniedz pārskatu par politikas attīstības tendencēm un salīdzina valstu enerģētiskās nabadzības mazināšanas pieejas. Viņš norāda, ka valstis ir pasīvas šīs problēmas risināšanā un arī to, ka šīs problēmas risināšanai nav viena konkrēta risinājuma, kas der visām dalībvalstīm, te svarīgi, ka katra valsts balstās uz sev piemērotākiem indikatoriem un attiecīgi ievieš atbilstošākos politikas instrumentus.

Līdz ar spēkā esošo Eiropas Savienības Enerģētikas politiku, valstīm ir jābūt izstrādātiem Nacionālajiem enerģētikas un klimata plāniem 2021 – 2030.gadam, kurā obligāti jābūt ietvertai sadaļai par enerģētiskās nabadzības esošo situāciju, mērījumiem un arī politikai enerģētiskās nabadzības mazināšanā.

²² Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC Text with EEA relevance. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32012L0027>.

²³ Bouzarovski S. (2018) *Energy Poverty Policies at the EU Level*. In: Energy Poverty. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-69299-9_3

2. Enerģētiskā nabadzība Latvijā

Esošā enerģētiskā krīze ir radījusi situāciju, ka atbilstoši enerģētiskās nabadzības definīcijai no tās cieš liela daļa Latvijas iedzīvotāju vai nu augstu enerģijas rēķinu dēļ vai taupības rezultātā samazinot iekštelpu temperatūru. Kaut arī valda liela nenoteiktība gan saistībā ar Krievijas uzsāktā kara iznākumu un ilgumu, gan attiecībā uz ātrumu, kādā Eiropas valstis pagūs attīstīt savus enerģijas ražošanas projektus, veicinot pašpietiekamību, tomēr prognozējams, ka tuvākajos piecos gados enerģijas izmaksas visticamāk atkal stabilizēsies. Līdz ar to enerģētiskās nabadzības definīcijai un mērišanai pirms-krīzes izpratnē joprojām ir un būs nozīme, kamēr vien būs aktuālas šo nabadzības veidu izraisošās problēmas.

2.1. Enerģētiskās nabadzības definīcija un tiesiskais ietvars Latvijā

Iepriekšējā nodaļā minētie ES politikas plāni uzliek Latvijai par pienākumu definēt, mērīt un izstrādāt politikas plānu enerģētiskās nabadzības mazināšanā. Enerģētiskās nabadzības definīcija ieviešama ar nolūku apzināt un secīgi mazināt tās skarto māsaimniecību skaitu ES, nosakot šādas māsaimniecības kā prioritāras, īstenojot valsts vai pašvaldības energoefektivitātes atbalsta programmas. Elektroenerģijas iekšējā tirgus kontekstā ES direktīvās²⁴ ietvertas prasības, kas nosaka, ka dalībvalstīm ir jāveic neaizsargāto un enerģētiskās nabadzības skarto lietotāju aizsardzībai vajadzīgie pasākumi. Šādi pasākumi var būt atšķirīgi, ņemot vērā konkrētos apstākļus attiecīgajās dalībvalstīs, un var ietvert sociālās vai enerģētikas politikas pasākumus attiecībā uz elektroenerģijas rēķinu apmaksu, investīcijām dzīvojamo ēku energoefektivitātē vai patērētāju aizsardzību.

Pirms oficiālās definīcijas noteikšanas Latvijā atbalsts enerģētiskās nabadzības skartajām māsaimniecībām bija galvenokārt pieejams pašvaldību nodrošinātās sociālās palīdzības ietvaros. Pašvaldībām nepieciešamības gadījumā jānodrošina garantētais minimālais ienākumu līmenis visām personām māsaimniecībā, turklāt tās nodrošina mājokļa pabalstu (atšķirīgs apmērs un nosacījumi katrā pašvaldībā) māsaimniecībām, tādējādi sniedzot atbalstu izmaksu par apkuri segšanai.

Elektroenerģijas tirgus likumā līdz ar elektroenerģijas tirgus atvēršanu tika ieviests aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma regulējums, kas paredz sniegt aizsargātajiem lietotājiem no valsts budžeta šim mērķim paredzētajiem līdzekļiem atbalstu norēķiniem par elektroenerģiju. Regulējums ieviests arī, lai noteiktu elektroenerģijas lietotāju loku, kas ir aizsargāti no elektroenerģijas cenas pieauguma, kas tieši var atstāt ietekmi uz šo personu maksātspēju un ietekmēt viņu vispārējo sociālo stāvokli²⁵.

Tādējādi līdz šim atbalsta pasākumi tikai daļēji (elektroenerģijas tirgū) un pastarpināti (pašvaldību pabalsti) bija attiecināmi uz enerģētiskās nabadzības vai tās risku mazināšanu.

²⁴ [Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 5. jūnija Direktīvas 2019/944 par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES](#), un [Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 11. decembra Direktīvas 2018/2002, ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti](#)

²⁵ https://www.delfi.lv/business/biznesa_vida/plano-noteikt-energetiskas-nabadzibas-definiciju.d?id=52834629

Latvijas Nacionālajā enerģētikas un klimata plānā²⁶ (NEKP), saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes prasībām izstrādāti enerģētiskās nabadzības samazināšanas mērķi. Enerģētiskās nabadzības mazināšanas risinājumi NEKP tika izstrādāti, īstenojot valsts pētījumu programmas "Enerģētika" projektu "Ilgtspējīga enerģētikas infrastruktūra un tirgus", kura ietvaros tiek veikts enerģētiskās nabadzības situācijas Latvijā novērtējums, tika izstrādāta enerģētiskās nabadzības definīcija, tostarp izstrādāti enerģētiskās nabadzības kritēriji Latvijai, un, balstoties uz izstrādātajiem kritērijiem, identificētas enerģētiskās nabadzības riskam pakļautās sociālās grupas. Minētā projekta rezultāti tiks iestrādāti NEKP aktualizācijā 2023. gadā²⁷.

Tikai 2021.gada februārī Enerģētikas likums²⁸ tika papildināts ar XVII nodaļu "Enerģētiskā nabadzība", kuras 120. pantā definēts, ka enerģētiskās nabadzības skarta mājsaimniecība ir mājsaimniecība [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma](#) izpratnē, kas atbilst vismaz vienam no šādiem kritērijiem:

- tā ir atzīta par trūcīgu vai maznodrošinātu mājsaimniecību un saņem materiālu atbalstu ar mājokļa lietošanu saistīto izdevumu segšanai;
- tā ir pašvaldībai piederošu vai tās nomātu dzīvojamo telpu vai sociālo dzīvokli saskaņā ar [likumu "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā"](#) vai [likumu "Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām"](#)²⁹.

Tādējādi atbilstoši nostiprinātajai definīcijai enerģētiskās nabadzības skarto mājsaimniecību identificēšanai par galveno pazīmi kalpo ģimenes (personas) ienākumu līmeņa novērtēšana un atbilstība trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam, vienlaikus šai ģimenei (personai) saņemot dzīvokļa pabalstu, vai sociālā mājokļa iedzīvotāja statusa esamība³⁰.

Savukārt Latvijā tiesību aktos nostiprinātā Enerģētiskās nabadzības definīcija nosaka, ka ar to saprotami tādi mājsaimniecību dzīves apstākļi, kuros ir grūtības ne tikai mājoklī uzturēt atbilstošu temperatūru, bet arī norēķināties par energoapgādes komersantu sniegtajiem pakalpojumiem vai tos izmantot zemu ienākumu, augstu energopakalpojumu izmaksu vai zemas mājokļa energoefektivitātes dēļ. Būtiski uzsvērt, ka enerģētisko nabadzību rada vismaz viens no minētajiem iemesliem, nevis obligāts to kopums.

Latvija NEKP noteikusi, ka periodā līdz 2030.gadam tiks samazināts rādītājs "mājsaimniecību īpatsvars, kurām trūkuma dēļ bija liegta siltuma nodrošināšana mājoklī", nodrošinot, ka šis īpatsvars ir mazāks nekā ES vidējais rādītājs jeb **mazāks nekā 7,5%**. Vienlaikus NEKP esošā redakcija nosaka, ka enerģētiskās nabadzības

²⁶ <https://www.em.gov.lv/lv/nacionalais-energetikas-un-klimata-plans>

²⁷ <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

²⁸ <https://likumi.lv/ta/id/49833-energetikas-likums>

²⁹ <https://lvportals.lv/skaidrojumi/324899-define-kas-ir-energetiska-nabadziba-2021>

³⁰ https://www.delfi.lv/business/biznesa_vide/plano-noteikt-energetiskas-nabadzibas-definiciju.d?id=52834629

nosacījumus un mērķus ir jānosaka un jāskata saistīti ar energopatērētāju aizsardzības nosacījumiem un mērķiem³¹.

Enerģijas Pienākumu Shēma paredz, ka elektroenerģijas piegādātājiem jāpanāk zināms enerģijas ietaupījums, informējot patērētājus par energoefektivitāti un veicinot energoefektivitātes uzlabojumus. "Dzīvo siltāk" kampaņas³² ietvaros tika izstrādāts un parakstīts memorands starp dažādām ieinteresētajām personām publiskajā un privātajā sektorā, lai veicinātu enerģijas atjaunošanu, sadarbojoties un sniedzot informāciju mājsaimniecībām.

2.2. Enerģētiskās nabadzības situācija Latvijā

Šajā apakšnodaļā izvērtēta situācija Latvijā pirms enerģētiskās krīzes iestāšanās, salīdzinot Latvijas rādītājus ar vidējiem Eiropas Savienībā.

Informācija par Latviju parādās atsevišķos starptautiskos pētījumus, kas apskata un analizē dažādas ES valstis. Stefana Bozarovska³³ pētījumā iespējams atrast informāciju, ka Latvijā enerģētisko nabadzību skar ap 50% mājsaimniecību. Latvijā veikti ļoti maz pētījumu, kas veltīti tieši enerģētiskās nabadzības problemātikai. Informācija par Latviju parādās atsevišķos starptautiskos pētījumus, kas apskata un analizē dažādas ES valstis, taču šīs problēmas nostiprināšana normatīvajos aktos pēdējo gados ir devusi rezultātus arī datu pieejamībā.

Pēc Labklājības ministrijas sniegtajiem datiem 2020. gada janvārī Latvijas pašvaldībās bija reģistrētas 26 374 trūcīgas personas jeb 1,38% no visiem iedzīvotājiem Latvijā. Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem 2020. gada janvārī Latvijas pašvaldībās bija reģistrētas 39 198 maznodrošinātās personas jeb 2,05% no visiem iedzīvotājiem Latvijā³⁴.

2017.gadā siltuma nodrošināšana mājoklī naudas trūkuma dēļ bija liegta 9,7% (ES vidēji, izņemot Lielbritāniju, - 8,1%) no visiem iedzīvotājiem, bet 2021.gadā šis rādītājs samazinājās līdz 4,9% (ES – 6.9%) no visiem Latvijas iedzīvotājiem vai 6,8% no visām mājsaimniecībām³⁵. Šis rādītājs kopumā ir uzlabojies periodā no 2005.gada, tomēr būtiski pasliktinājies laikā no 2009.gada līdz 2013.gadam, kas raksturo pasaules ekonomisko lejupslīdi. Minētais īpatsvars Latvijā ir īpaša sociāla rakstura problēma it īpaši tām mājsaimniecībām, kas dzīvo sociālajās mājās/dzīvokļos. 2021.gadā 14,2% no mājsaimniecībām zem nabadzības riska sliekšņa nevarēja atļauties

³¹ <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

³² <https://www.em.gov.lv/lv/dzivo-siltak>

³³ Stefan Bouzarovski, Buzar Energy poverty in the EU: a review of the evidence

³⁴ <https://lvportals.lv/skaidrojumi/324899-define-kas-ir-energetiska-nabadziba-2021>

³⁵ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDES01__custom_4489838/default/table?lang=en

uzturēt siltu mājokli.³⁶ Turklāt situācija ir atšķirīga, ja analizē noteiktus mājsaimniecību veidus, kur dažiem mājsaimniecību veidiem parādās arī būtiskas atšķirības starp ES-27 rādītāju.

2. tabula. **Mājsaimniecības, kuras naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties uzturēt siltu mājokli (%)**³⁷

	1-personas mājsaimniecības		1-personas mājsaimniecības >65g.		Divi pieaugušie ar 2 apgādībā esošiem bērniem		Divi pieaugušie ar 3 vai vairāk apgādībā esošiem bērniem	
	LV	ES	LV	ES	LV	ES	LV	ES
2020	14,4	10,0	16,3	9,5	3,8	5,2	1,5	9,4
2021	11,2	9,2	12,4	9,4	2,4	4,5	2	7,3

Ja apskata citus iespējamus enerģētiskās nabadzības indikatorus, tad Latvijā komunālo pakalpojumu apmaksas kavēšana 2018.gadā bija novērota 11,6% no visiem iedzīvotājiem. Arī valsts un pašvaldību sniegtais atbalsts mājokļu jautājumu risināšanā ir indikators enerģētiskajai nabadzībai. 2017.gadā mājokļa pabalstu saņēma 93,7 tūkstoši iedzīvotāju (4,8% no iedzīvotājiem kopumā), bet 2018.gadā - 83 tūkstoši iedzīvotāju (4,3% no iedzīvotājiem kopumā), tomēr ne visi ieskaitītie atbalsta saņēmēji to saņēma katru mēnesi. Mājokļa pabalsta vidējais apmērs 2017.gadā gadā vienai personai ir 177 EUR, 2018.gadā - 180 EUR. Mājokļa pabalstam pašvaldības 2017.gadā izlietoja 16,5 milj. EUR, bet 2018.gadā - 14,0 milj. EUR³⁸, savukārt laika periodā no 2021.gada novembra līdz 2022. gada oktobrim šī summa sasniedza 24 milj. EUR³⁹. 2021. gadā izdevumi valstī sociālajai aizsardzībai par mājokli pieauga par 29,7%, salīdzinot ar 2020. gadu. Iepriekšējos gados, sākot no 2016.gada, izdevumi mājokļa pabalstam bija lielākos samazinājušies, izņemot 2020. gada, kad bija pieaugums par 0,1%, salīdzinot ar 2019.gadu⁴⁰.

Latvijas ziņojums EK par enerģētisko nabadzību⁴¹ pirmoreiz sagatavots un iesniegts 2020.gada februārī, tajā lasāms apraksts par jēdziena attīstību un sniegts īss pārskats par rīcībām, kas saistītas ar problēmas

³⁶ https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__NN__NNN/NNN010

³⁷ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDES01__custom_4492214/default/table?lang=en

³⁸ <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

³⁹ Labklājības ministrijas sniegtie dati.

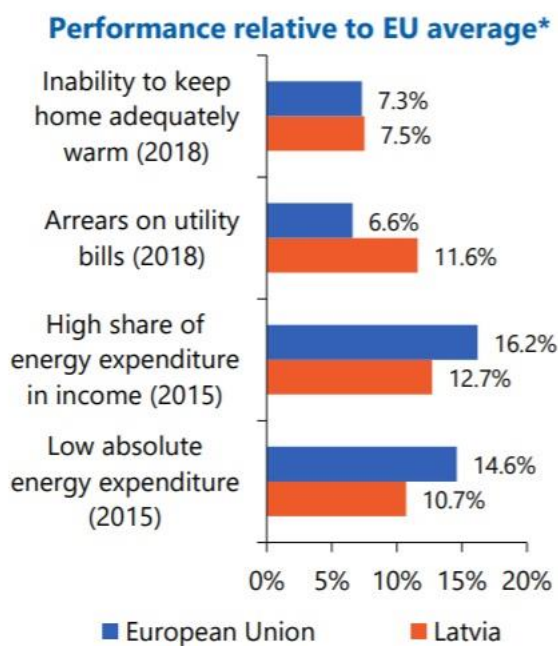
⁴⁰ <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/soc-aizsardziba-veseliba/pensijas-pabalsti/preses-relizes/10460-socialas?themeCode=PP>

⁴¹ https://www.energy-poverty.eu/sites/default/files/downloads/publications/20-06/mj0420245enn.en_.pdf

mazināšanu. Iekļauts arī īss esošās situācijas apraksts, māsaimniecību izdevumu sadalījums enerģētikas izmaksām, kā arī pieejamie dati par māsaimniecībām, kas nevar atļauties uzturēt pietiekami siltu mājokli.

Līdz 2019. gadam Latvijai bija zemāki snieguma rādītāji, salīdzinot ar Eiropas vidējiem, proti – 2017.gadā Latvijā siltuma nodrošināšana mājoklī naudas trūkuma dēļ bija liegta 9,7%, kamēr ES vidēji, izņemot Lielbritāniju, 8,1% iedzīvotāju tā ir problēma. 2018.gadā 11,6% Latvijas iedzīvotāji nevarēja samaksāt savus enerģijas pakalpojumu rēķinus, kamēr Eiropā tie bija tikai 6,6%, kas norāda būtisku atšķirību. Latvijā pieņemts uzskatīt, ka būtiski lielākā daļa no māsaimniecības ienākumiem tiek atvēlēti tieši enerģētikas izmaksu segšanai. Pētījums rāda, ka Latvijā iedzīvotāji, kam šī sadaļa ir lielākā pozīcija, kam tiek tērēti ienākumi, ir pat nedaudz zemāka nekā vidēji ES. Latvijā enerģētikas sadaļa kopējos māsaimniecības izdevumos veido 12,7%, bet ES vidēji 16,2%⁴².

Līdz 2019. gadam Latvijai bija zemāki snieguma rādītāji, salīdzinot ar Eiropas vidējiem. 2017.gadā Latvijā siltuma nodrošināšana mājoklī naudas trūkuma dēļ bija liegta 9,7% (ES, izņemot Lielbritāniju, - 8,1%) no visiem iedzīvotājiem, bet pēc 2019.gada šis rādītājs samazinājās, 2021. gadā sasniedzot 4,9% (ES – 6,9%)⁴³. Salīdzinot enerģētiskās nabadzības rādītāju attīstību pa gadiem, var secināt, ka kopumā problemātikai bija tendence samazināties, jo iedzīvotāju daļa, kas nevar uzturēt siltu mājokli, 2005.gadā bija 29,8% un 2021.gadā tā bija 4,9%.



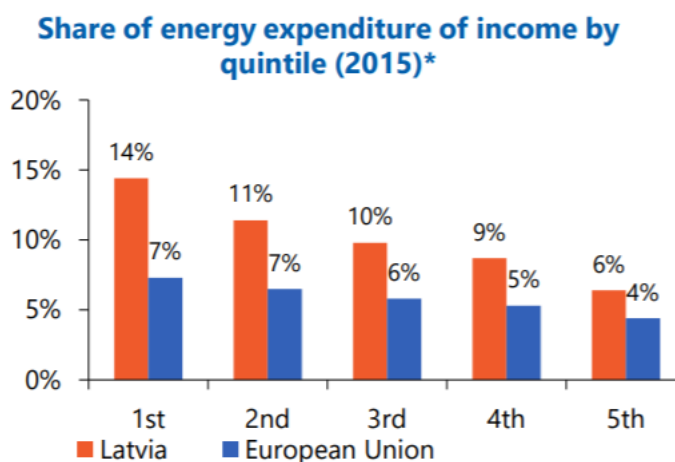
1.attēls. *Enerģijas izmaksas Latvijas iedzīvotājiem salīdzinājumā ar vidējo ES*

⁴² https://www.energy-poverty.eu/sites/default/files/downloads/publications/20-06/mj0420245enn.en_.pdf

⁴³ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDES01__custom_4489838/default/table?lang=en

Būtisks aspekts, kas parādās ziņojumā ir tas, ka tā Latvijas iedzīvotāju daļa, kas par enerģijas pakalpojumiem izdod mazāko ienākumu daļu, bija vidēji krietni mazāka nekā vidēji ES valstīs. Tas gan liecina arī to, ka gadījumos, kad enerģētikas izmaksas proporcionāli ir augstas, ir mazi ienākumi un neefektīvs mājoklis un ierīces. Taču gadījumi, kad izmaksas par enerģiju ir tik zemas, varētu arī rasties situācijās, kad iedzīvotāji apzināti taupa uz šo pozīciju, kas savukārt saistāms ar izteikti zemu komforta līmeni. Šeit iezīmējas problēma, ka iedzīvotāji savas vajadzības samazina vai ir gatavi dzīvot neatbilstoši siltā mājoklī ar mērķi ietaupīt uz enerģijas pakalpojuma rēķina.

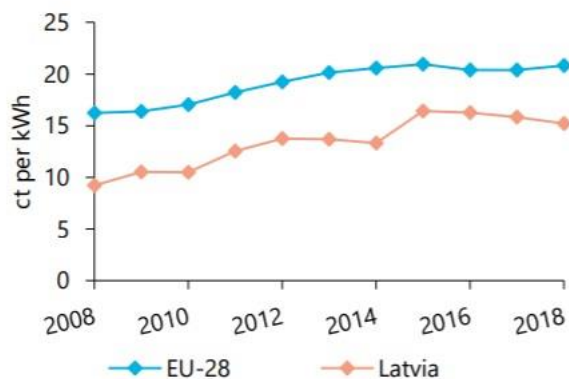
Salīdzinot enerģētiskās nabadzības rādītāju attīstību pa gadiem, var secināt, ka kopumā problemātikai bija tendence samazināties, jo iedzīvotāju daļa, kas nevar uzturēt siltu mājokli, 2005.gadā bija 29,8% un 2021.gadā tā bija 4,9%. Tas varētu arī būt skaidrojams gan ar energoefektivitātes uzlabošanu, gan arī ar enerģijas standartu attīstību gan ēkās, gan ierīcēs, kas Latvijai bija saistošas, arī iestājoties Eiropas Savienībā. Jebkurā gadījumā šajā laika periodā būtiska ietekme bija lielajai finanšu krīzei 2008.gadā, jo iedzīvotāji slikto finansiālo apstākļu dēļ bija spiesti taupīt vēl vairāk. Situācija, protams, būs citādāka, kad tiks apkopoti dati par esošo enerģētisko krīzi 2022. (un arī 2023.) gadā.



2.attēls. *Enerģijas izmaksas pēc ienākumu kvintiles Latvijas iedzīvotājiem salīdzinājumā ar vidējo ES 2015.gadā*

Ņemot vērā, ka Latvijā ir aukstas ziemas, ir arī vidēji lielāks enerģijas patēriņš tieši siltumenerģijai, mājsaimniecības izdevumi šai sadaļai ir būtiski augstāki nekā vidēji ES. 2015.gadā nabadzīgākā mājsaimniecību kvintile iztērēja 14% no ienākumiem par enerģētiku, salīdzinot ar 7% ES vidēji. Tieši šis rādītājs tiek ņemts vērā, apzinot riskus enerģētiskās nabadzībās attīstībā un Latvijas gadījumā tas ir pārāk augsts.

Latvia household energy costs over time



3.attēls. *Latvijas mājsaimniecību enerģijas izmaksas pa gadiem salīdzinājumā ar vidējo ES*

Mājsaimniecību izmaksas par elektrību Latvijā ir augušas no 9.2 ct/kWh 2008.gadā uz augstāko punktu 16.5 ct/kWh 2015.gadā. Pēc tam tās ir samazinājušās un 2018.gadā sasniegušas 15.2 ct/kWh. Savukārt, 2021.gada maijā līdz ar energokrīzi sākās straujš elektroenerģijas cenu pieaugums visā Eiropā ar vairākiem kāpumiem un kritumiem, augstāko punktu līdz šim Latvijā sasniedzot 2022. gada augustā ar vidējo cenu 46,77 ct/kWh.

Laika posmā no 2016. gada otrā pusgada līdz 2022. gada otrajam pusgadam AS ‘Latvijas gāze’ dabasgāzes tarifs mājsaimniecībās, kas dabasgāzi izmanto kā kurināmo pie patēriņa no 500 līdz 25000 m³ gadā, ir paaugstinājies par četrām reizēm. Šajā periodā zemākais tarifs bija 2020.gada otrajā pusē un 2021.gada pirmajā pusē, kam sekoja straujš dabasgāzes cenu kāpums⁴⁴.

⁴⁴ <https://lg.lv/majoklim/tarifi-un-kalkulators>

3. Valsts atbalsts energokrīzē māsaimniecībām un tā izvērtējums

Pavisam droši varam apgalvot, ka bez īstenotajiem valsts un pašvaldību atbalsta pasākumiem enerģētisko nabadzību, atbilstoši pirms-krīzes izpratnei, šobrīd skaudri pieredzētu lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju. Lai daļēji kompensētu pieaugošās energoresursu izmaksas, jau 2021. gada otrajā pusē tika atbalstīti pasākumi energoresursu cenu kompensēšanai – tika palielināts atbalsts aizsargātajiem lietotājiem par elektroenerģiju:

- Trūcīgai vai maznodrošinātai māsaimniecībai (personai) – 15 EUR
- Ģimenei (personai), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti – 15 EUR
- Personai ar I invaliditātes grupu vai tās aizgādņim – 15 EUR
- Daudzbērnu ģimenei – 20 EUR

Vienlaikus tika apstiprināts ikmēneša pabalsts vakcinētiem senioriem, kā arī palielināts valsts līdzfinansējums pašvaldības mājokļu pabalstam.

2022. gada janvārī tika ieviesti apjomīgāki atbalsta pasākumi - stājās spēkā *Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likums*, kas paredz dažāda veida kompensējošos pasākumus gan fiziskajām, gan juridiskajām personām četru mēnešu garumā (no janvāra līdz aprīlim). Tika ieviesti sekojoši kompensējošie pasākumi⁴⁵:

- Valsts 100% apmērā sedza elektroenerģijas obligātās iepirkumu komponentes maksājumu un elektroenerģijas sistēmas pakalpojumu izmaksas.
- Centralizētās siltumapgādes klientiem, kuriem vērojams ekstremāls cenu pieaugums (virs 68 EUR/MWh), valsts 100% apmērā sedza starpību līdz Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas apstiprinātajam tarifam.
- Māsaimniecībām, kuras dabasgāzi izmanto apkurē, valsts sedza izmaksas virs 34 EUR par megavatstundu:
 - Ja vidējais patēriņš mēnesī 12 mēnešu periodā ir no 221 kWh līdz 5269 kWh (21 m³—500 m³), no valsts puses tika kompensēts maksas palielinājums dabasgāzei 0,03045 EUR par vienu kWh (bez PVN) apmērā.
 - Savukārt tiem, kuru vidējais mēneša patēriņš 12 mēnešu periodā ir virs 5269 kWh (500 m³), no valsts puses tika kompensēts maksas samazinājums dabasgāzei 0,02279 EUR par vienu kWh (bez PVN) apmērā.

⁴⁵ <https://lvportals.lv/skaidrojumi/337220-stajas-speka-regulejums-atbalsta-pasakumiem-energoresursu-cenu-kapuma-kompensacijai-2022>

- Ģimenēm par katru bērnu atbalsts tika izmaksāts 50 EUR apmērā mēnesī, savukārt visiem senioriem, kā arī personām ar invaliditāti, – 20 EUR apmērā mēnesī.

Pozitīvi ir vērtējams tas, ka jau 2021.gada otrajā pusē tika ieviesti atbalsta pasākumi tiem, kurus visvairāk skar enerģētiskās nabadzības risks, palielinot atbalstu aizsargājamiem lietotājiem, ieviešot ikmēneša pabalstu vakcinētiem senioriem, kā arī palielinot valsts līdzfinansējums pašvaldības mājokļu pabalstam. Pozitīvi arī tas, ka valsts atbalsta apmērs ar dabasgāzi apkurināmām māsaimniecībām tika diferencēts pēc patēriņa apjoma, tādējādi teorētiski veicinot taupību patērētāja pusē, tomēr atbalsta apmērs kopumā bija pārlietu liels, jo iedzīvotāju vairums pieaugumu izmaksās neizjuta. No otras puses, attiecībā uz elektroenerģijas patēriņu atbalsts netika diferencēts (piemēram, netika noteikts lielāks atbalsts māsaimniecībām, kas apkurē izmanto siltumsūkņus, savukārt pārējiem - mazāks), kas nereti radīja situāciju, ka rēķini par elektroenerģiju bija pat mazāki, nekā pirms energokrīzes, neveicinot taupību patēriņa līmenī.

Nākamie pieaugošo energoresursu izmaksu kompensējošie pasākumi tika apstiprināti 2022.gada augustā veicot grozījumus *Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likumā*, kas paredzēja jau diferencētāku atbalstu dažādām situācijām visai 2022./2023. gada apkures sezonai⁴⁶:

- **Elektroenerģija** – pirmām 100 kWh tiek piemērota fiksēta maksa 0,160 EUR/kWh. Par patēriņu virs 100 kWh jāmaksā atbilstoši līgumā noteiktajai cenai. Atbalsta periods no 1.oktobra līdz 30.aprīlim. Ja elektroenerģiju izmanto apkurē, tiek kompensētas izmaksas virs 500 kWh/mēnesī, bet ne vairāk 2000 kWh – 50% no elektroenerģijas cenas, kas pārsniegs 0,160 EUR/kWh, bet ne vairāk kā 0,100 EUR/kWh.
- **Dabasgāze apkurē** (ja patēriņš ir virs 221 kWh/mēnesī jeb 21 m³/mēnesī) – noteikts vienots dabas gāzes cenas sliekšnis 0,1087 EUR/kWh, kuru pārsniedzot valsts sedz pārsnieguma daļu. Atbalsta periods no 1.oktobra līdz 30.aprīlim. Papildu tam noteikts kompensācijas apmērs 0,030 EUR/kWh, ko sedz valsts. Atbalsta periods no 1.jūlija līdz 30.aprīlim.
- **Granulas vai briketes** – valsts kompensē 50% no izmaksām, kas pārsniedz 300 EUR bez PVN/ tonnu, bet ne vairāk kā 100 EUR/tonnu. Maksimālais atbalsts vienai māsaimniecībai – 10 tonnas. Atbalsta periods no 1.maija līdz 30.aprīlim.
- **Malka** - valsts kompensē 50% no iegādes cenas (ar čeku), kas pārsniedz 40 EUR/ ber. m³ (35 EUR/MWh), bet ne vairāk par 15 EUR/ ber. m³. Maksimālais atbalsts vienai māsaimniecībai – 35 ber. m³. Atbalsta periods no 1.maija līdz 30.aprīlim. Fiksēts valsts atbalsts 60 EUR uz vienu mājokli sniegts arī par malku, kas tika iegādāta līdz 2022.g. 31. augustam bez čeka.
- **Centralizētā siltumapgāde** - valsts kompensē 50% no siltumapgādes tarifa robežās no 68 – 150 EUR/MWh un 90% no tās daļas, kas pārsniegs 150 EUR/MWh. Atbalsta periods no 1.oktobra līdz 30.aprīlim.

⁴⁶ <https://www.em.gov.lv/lv/valsts-atbalsts-20222023-apkures-sezona>

Papildu šiem pasākumiem līdz 2023. gada 30. aprīlim tika pagarināts palielināts atbalsts visām aizsargātā lietotāja grupām, kā arī noteikts papildus ikmēneša atbalsts no 2022.gada novembra līdz 2023.gada maijam senioriem, cilvēkiem ar invaliditāti, apgādnieku zaudējušajiem un ģimenēm, kuras saņem piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti.

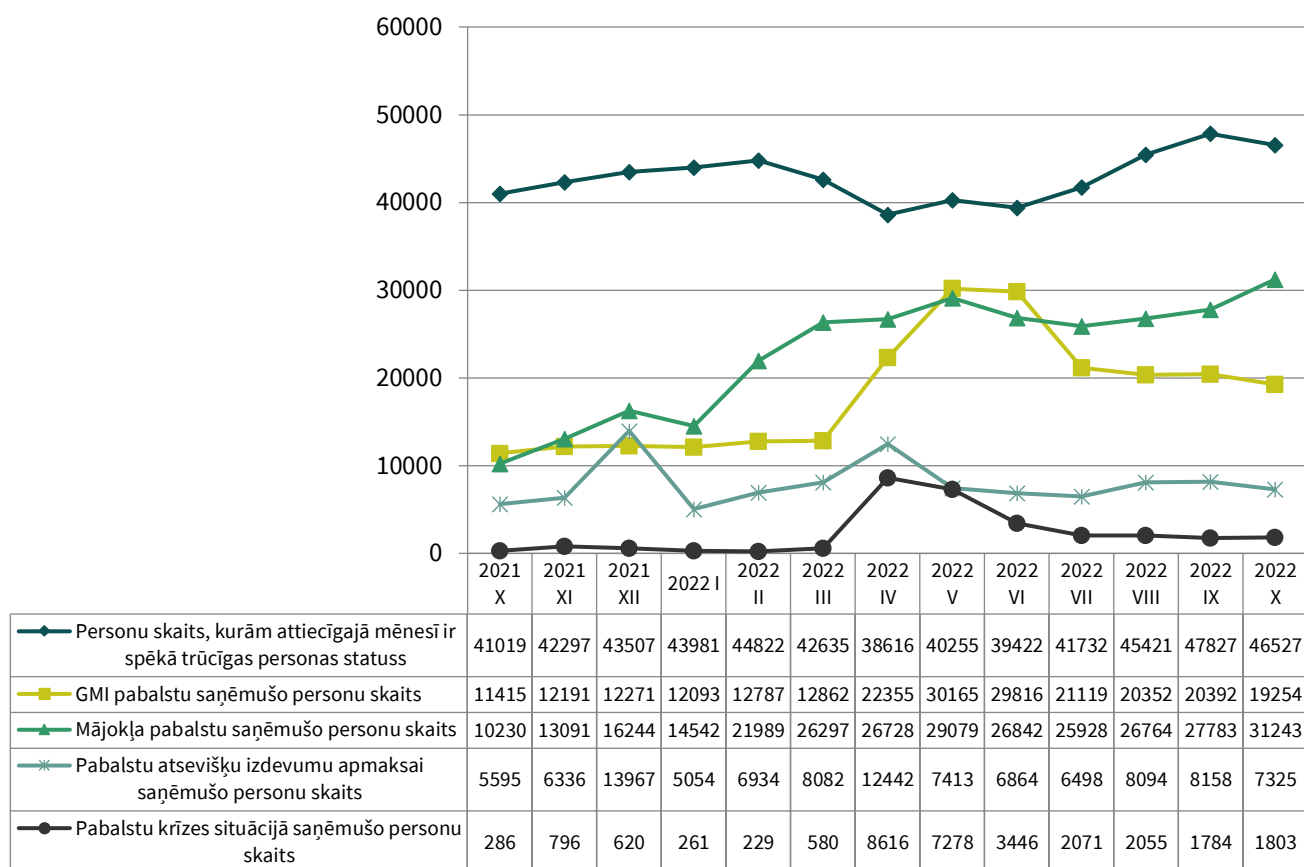
Kopumā izstrādātie atbalsta pasākumi īstermiņā atbalsta enerģētiskās nabadzības riskam visvairāk pakļautās māsaimniecības, kā arī veicina energotaupību pārējiem, piemēram, atbalsts par elektroenerģiju noteikts tāds, kas labi pasargā mazāk turīgās māsaimniecības (jo tās tipiski nepatērē vairāk par 100 kWh/mēnesī), un vienlaikus veicina taupību tiem, kas parasti patērē vairāk. Izņēmums ir dabasgāzes patēriņš individuālajā apkurē, kam nav noteikts diferencēts atbalsts pēc patēriņa. Tomēr, izņemot ļoti turīgas māsaimniecības, pati cena varētu būt gana stimulējoša taupības pasākumu īstenošanai.

Apdzīvota atbalsta intensitāte noteikta centralizētajā siltumapgādē, kas ir saprotami, ņemot vērā, ka iedzīvotājiem ir ierobežotas iespējas ietekmēt patēriņu, un šāda pieeja pasargā iedzīvotājus no ļoti augstiem rēķiniem un attiecīgi pakļautību enerģētiskajai nabadzībai.

Šādi īstermiņa atbalsta mehānismi labi ilustrē esošo dilemmu valsts politikā, prioritātēs starp tūlītēju vajadzību atbalstīt māsaimniecības, saglabājot iedzīvotāju pirktspēju, novēršot mazaizsargāto iedzīvotāju pakļaušanu enerģētiskajai nabadzībai, taču vienlaikus tā radot iluzoru stabilitātes sajūtu, un nepieciešamību pēc mobilizācijas situācijas uzlabošanai ilgtermiņā, īstenojot plašus ēku un apkures iekārtu energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus. Energokrīze tieši parāda to, ko vajadzēja jau izdarīt iepriekšējā desmitgadē, bet kas netika izdarīts. Šobrīd ārkārtas situācija prasa līdzekļus tērēt tūlītējai seku novēršanai un tādēļ var būt vēl sarežģītāk atrast līdzekļus ilgtermiņa risinājumiem – ēku nosiltināšanai - kur rezultāti nav gūstami uzreiz. Šajā kontekstā vislabākie atbalsta mehānismi ir tādi, kas māsaimniecībām enerģijas dārdzību liek sajust pietiekami spēcīgi, lai veicinātu nepieciešamo mobilizāciju sabiedrībā, tomēr novēršot situācijas, kad iedzīvotāji nespēj atļauties nosegt citas dzīves nepieciešamības (kvalitatīvu pārtiku, zāles, medicīnas pakalpojumus, izglītību, mājokļa īri, kredītmaksājumus utt.) un netiek zaudēta valsts ekonomiskā konkurētspēja. Vienlaikus sevišķi jāaizsargā tās māsaimniecības, kas jau iepriekš bija pakļautas enerģētiskās nabadzības riskam.

Kaut arī šādi visaptveroši atbalsta pasākumi nekad nespēs sniegt vienlīdzīgu reālo atbalstu visa veida māsaimniecībām (ar atšķirīgiem mājokļiem, apkures risinājumiem, ienākumiem) un būs situācijas, kurās atbalsts šķiet pārlietu dāsns vai arī nepietiekams, ziņojuma sagatavošanas brīdī, raugoties no enerģētiskās nabadzības risku un ēku nosiltināšanas nepieciešamības perspektīvas, esošie valsts atbalsta īstermiņa pasākumi vērtējami lielākoties pozitīvi. Tomēr, **lai problēma tiktu risināta arī ilgtermiņā, ir kritiski svarīgi, ka valdība savā komunikācijā ar iedzīvotājiem uzsver to, ka atbalsts paredzēts tikai šai apkures sezonai un tas ir jāuztver, kā laika došana, lai sagatavotos nākamajai aukstajai sezonai, kad plaši atbalsti vairs netiks nodrošināti.** Ja šāda ziņa netiek nodota, daļa iedzīvotāju savu atbildības daļu neizjūt un atslābst, paļaujoties uz to, ka valsts taču turpinās palīdzēt, nepieļaus ekstremāli augstus rēķinus un nav nepieciešama aktīva rīcība no savas puses.

Tā kā enerģētiskās nabadzības novēršana Latvijā galvenokārt notiek ar sociālās politikas palīdzību, tad valsts sniegto plašo atbalsta mehānismu efektivitāti līdz ziņojuma sagatavošanas brīdim iespējams vismaz daļēji vērtēt, balstoties uz sniegtās sociālās palīdzības apmēriem.

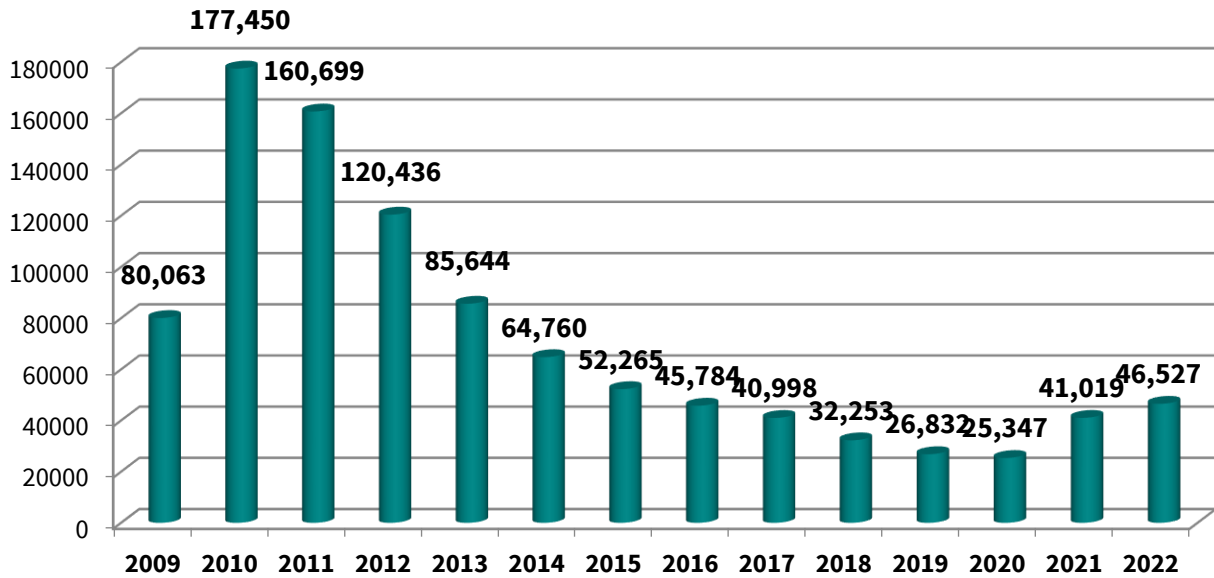


4.attēls. *Trūcīgo personu un pašvaldības sociālās palīdzības pabalstu saņēmēju skaita dinamika pa mēnešiem*⁴⁷

Kā redzams 4. attēlā, personu skaits, kurām ir spēkā trūcīgas personas statuss periodā no 2021.gada oktobra līdz 2022. gada oktobrim ir svārstījies, nokrītoties pavasara mēnešos, taču palicis relatīvi stabils. Mājokļa pabalstu saņēmēju personu skaits strauji pieauga 2022.gada pirmajos mēnešos, no aprīļa sasniedzot zināmu stabilitāti. Tomēr gada otrā pusē novērojama tendence šim skaitam pieaugt. Atbalsta pasākumu vispārīgāku ietekmi uz ekonomisko situāciju valstī varētu uzrādīt garantētā minimālā ienākuma pabalstu saņēmēju personu skaits, kurš strauji pieauga 2022.gada aprīlī, maijā, jūnijā, taču sākot no augusta nedaudz nokritās un atlikušajos mēnešos palika līdzīgs. 1.pielikumā atspoguļotais pašvaldību sociālās palīdzības pabalstiem izlietoto līdzekļu apjoms pa mēnešiem laikā no 2021.gada oktobra līdz 2022.gada oktobrim atspoguļo līdzīgu dinamiku. Kā minēts iepriekšējā nodaļā, pašvaldību izdevumi mājokļa pabalstam laikā no 2021.gada novembra

⁴⁷ Labklājības ministrijas sniegtie dati.

līdz 2022.gada oktobrim pieauga līdz 24 miljoniem EUR, kamēr 2017.gadā pašvaldības šim mērķim izlietoja 16,5 milj. EUR, bet 2018.gadā – 14,0 milj. EUR.



6.attēls. *Personu skaits, kurām attiecīgā gada oktobrī bija spēkā trūcīgas personas statuss*⁴⁸

Kaut arī personu skaits, kam ir spēkā trūcīgas personas statuss, 2022. gadā ir gandrīz dubultojies, salīdzinot ar 2020.gadu (6.attēls), sasniedzot 2015.gada rādītāju, tomēr kontekstā ar šo rādītāju pēdējā desmitgadē, tai skaitā lielo finanšu krīzi, šis rādītājs joprojām ir relatīvi neliels. Pieņemot, ka plašie enerģijas sadārdzināšanās valsts un pašvaldību īstenotie kompensējošie mehānismi mazina to situāciju skaitu, ka mājsaimniecība vai persona iepriekš nebūdamā trūcīga un/vai nesaņemot nevienu no minētajiem pabalsta veidiem, energokrīzes iespaidā tāda kļūst un pabalstus sāk saņemt, tad secināms, ka atbalsta mehānismi līdz šim ir diezgan efektīvi novērsuši vēl straujāku enerģētiskās nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita pieaugumu. Tomēr jāņem vērā, ka daļa iedzīvotāju nezināšanas vai nevēlēšanās dēļ pēc palīdzības nevēršas, jo cer uz drīzu situācijas uzlabošanu. Daļa no šiem cilvēkiem paliek parādā par enerģiju – ziemā parādus uzkrāj un vasarā tos pamazām apmaksā. Plašāki secinājumi būs izdarāmi tikai pēc 2022./2023. gada aukstās sezonas.

⁴⁸ Labklājības ministrijas sniegtie dati.

4. Energoefektivitātes veicināšana – enerģētiskās nabadzības mazināšana

4.1. Esošā situācija ēku energoefektivitātē

Dzīvojamais fonds Latvijā strauji noveco, to raksturo augsts ēku energoresursu patēriņš un zemas siltumtehnikas prasības. Tikai 3% pēc skaita un 5% pēc platības ēku uzbūvētas pēc 2003. gada un var tikt uzskatītas par atbilstošām šobrīd spēkā esošām siltumtehnikajām prasībām⁴⁹.

Ēku neapmierinošais stāvoklis ir nacionāla mēroga problēma, ar ko saskarās ikviena pašvaldība. Šīs problēmas kontekstā sevišķu lomu ieņem Rīga, kurā atrodas aptuveni trešdaļa Latvijas problemātisko ēku - daudzdzīvokļu sērijuveida būvju. Ēku sektors atstāj milzu ietekmi uz vidi, radot aptuveni ceturto daļu siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju, turklāt tā ietver arī sociālo un ekonomisko problēmu kopumu. Latvijas iedzīvotāji gadu desmitiem cieš no enerģētiskās nabadzības, kam ES politikā atvēlēta prioritāra loma. Šīs problēmas risināšana noteikta Nacionālā enerģētikas un klimata plānā un ir viena no Zaļā kursa prioritātēm. Pašvaldību loma šajā procesā ir būtiska, taču līdz šim pārsvarā tās ir cīnījušās ar sekām, nodrošinot mazturīgajiem iedzīvotājiem atbalstu energopakalpojumu segšanā, maz uzmanības veltot ēkas energonoturības uzlabošanai. Vidēji, kompleksi atjaunojot ēku, iespējams samazināt apkures patēriņu par 55%. Risinot cēloņus un iesaistot iedzīvotājus, ceļot to energopratību, tiktu ilgtermiņā ietaupīti līdzekļi pašvaldības budžetā, samazinātas SEG emisijas un uzlabota iedzīvotāju veselība, labklājība un komforts. Turklāt būtisks aspekts ir arī uzlabota estētiskā vide jeb vides labiekārtošana.

Lielā mērā finansējuma kampaņveidīgums un sistēmiskas politikas trūkums nacionālā mērogā ir radījis situāciju, ka ēku stāvoklis ne tikai netiek uzlabots, bet tas strauji turpina pasliktināties. Valsts kontrole veikusi revīziju 10 pašvaldībās, kurā detalizēti analizēts ēku drošums. Revīzijas laikā Valsts kontrole veikusi pārbaudi 119 namos, taču spēja iegūt informāciju tikai par 82 daudzdzīvokļu dzīvojamajām ēkām. No 82 daudzdzīvokļu dzīvojamām mājām 76% ir bojājumi, kuru novēršana (jumta seguma, notekcauruļu, ūdens un kanalizācijas cauruļvadu, elektroinstalācijas nomaiņa) vienas mājas īpašniekiem izmaksās līdz pat 100 tūkst. EUR⁵⁰. Līdz ar to secināms, ka esošais dzīvojamā fonda stāvoklis ir kritisks un ēku atjaunošana ir svarīga ne tikai siltumenerģijas patēriņa samazināšanai, bet arī ēkas dzīves cikla pagarināšanai.

Sadarbība ar apsaimniekotajiem, iedzīvotāju informēšana ir būtiska komponente, ko pašvaldības var izmantot, lai spētu efektīvi nodrošināt finansējuma piesaisti un kvalitatīvu projektu ieviešanu. Ilgstoši neveltot pietiekamu uzmanību šīs problēmas risināšanā, Rīga nav spējusi izmantot pat visus esošos instrumentus, turklāt problēmas risinājums pamatīgi iepaliek, arī salīdzinot ar citu pašvaldību sniegumu.

Lai arī Latvijā šī problēma tiek risināta, tas pārsvarā tiek darīts, balstoties tikai uz publisko finanšu (ES fondu) pieejamību, nepilnīgi vai gandrīz nemaz netiek izmantota iespēja katalizēt publisko naudu, tai papildus piesaistot ES publisko banku, komercbanku vai privāto finansējumu. “Laika periodā no 2009.gada līdz

⁴⁹ EMZino_060213_Finansesanas_risinajumi; Informatīvs ziņojums par ēku renovācijas finansēšanas risinājumiem

⁵⁰ <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-tiek-izpilditi-prieksnoteikumi-pasvaldibu-parvaldisana-un-kontrole-esosu-ekspluatacija-pienemtu-eku-atbilstibai-drosuma-prasibam>

2019.gada septembrim daudzdzīvokļu ēku atjaunošanā ieguldīts kopējais finansējums 235,27 milj.EUR apmērā, t.sk. ES struktūrfondu finansējums 106,45 milj.EUR apmērā, atjaunojot 838 ēkas un nodrošinot vidējo siltumenerģijas patēriņu apkurei 95,61 kWh/m² gadā”⁵¹.

Diemžēl sabiedrības interese iesaistīties energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumos un nodrošināt sava īpašuma siltināšanu vai komplekso renovāciju ir zema, lai gan sabiedrības interese veikt energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus tiek būtiski veicināta, piemēram, informatīvās kampaņas "Dzīvo siltāk" ietvaros. Bieži vien iedzīvotāji nevēlas iesaistīties tieši birokrātiskā un administratīvā sloga dēļ, jo ES struktūrfondu finansējuma atbalsta saņemšanai ir nepieciešams sagatavot liela apjoma dokumentāciju un iesaistīt daudz cilvēku. Papildu tam ir nepieciešams nodrošināt lielākās daļas ēku iedzīvotāju piekrišanu, organizēt sapulces, iedzīvotāju izglītošanas un skaidrošanas pasākumus. Tādējādi daudzos gadījumos energoefektivitātes pasākumu īstenošana tiek pārtraukta tieši iedzīvotāju neieinteresētības, nezināšanas un nevēlēšanās iesaistīties dēļ.⁵²

Arī NEKP apzināta problēma par iedzīvotāju nevēlēšanos iesaistīties energoefektivitātes pasākumos un, ka tas ir saistīts ar iedzīvotāju zemu maksātspēju, lieliem komunālo, t.sk. par siltumenerģiju, maksājumu parādiem, energoefektivitātes pasākumu ilgu atmaksāšanās laiku, augstām finansējuma procentu likmēm, kas būtiski samazina energoefektivitātes pasākumu izmaksu efektivitāti.

Esošās energokrīzes apstākļos energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi potenciāli var atmaksāties ievērojami ātrāk, tomēr valda arī liela nenoteiktība, ir augstas būvmateriālu izmaksas, EURIBOR likme paaugstinās, palielinot ikmēneša maksājumus. Atbilstoši Ekonomikas ministrijas pārstāvja teiktajam, iedzīvotāju interese pieteikties ēku energoefektivitātes uzlabošanas programmās, no vienas puses, 2022.gadā ir pieaugusi, tomēr, no otras puses, iedzīvotāji ir ļoti piesardzīgi valdošās nenoteiktības dēļ. Ir novērojams tas, ka aktīvi tiek pieteikti jauni projekti, taču liels skaits jau agrāk pieteikto projektu tiek arī pārtraukti. Vērtīgs novērojums ir pieteikšanās aktivitātes atkarība no valdības darbībām vai komunikācijas. 2022.gada vasarā, kad valdība vēl nebija publiski apliecinājusi plānotos atbalsta pasākumus nākamajai apkures sezonai, taču enerģijas cenas turpināja kāpt, iedzīvotāju interese par ēku nosiltināšanu bija ļoti liela. Tomēr, tiklīdz valdība izziņoja atbalsta pasākumus, tā uzreiz bija novērojams atslābums no iedzīvotāju puses. Kā jau secināts iepriekšējā nodaļā, lai veicinātu iedzīvotāju, arī pašvaldību aktivitāti ēku renovācijā un apkures risinājumu nomaiņā, kur nepieciešams, no valdības puses jābūt skaidrai ziņai par to, ka šosezon atbalsts vēl tiek sniegts, dodot iespēju sagatavoties nākamajai sezonai, taču nākamajā sezonā plašs atbalsts vairs netiks sniegti.

4.2. Rīgas daudzdzīvokļu ēkas nacionālā mērogā

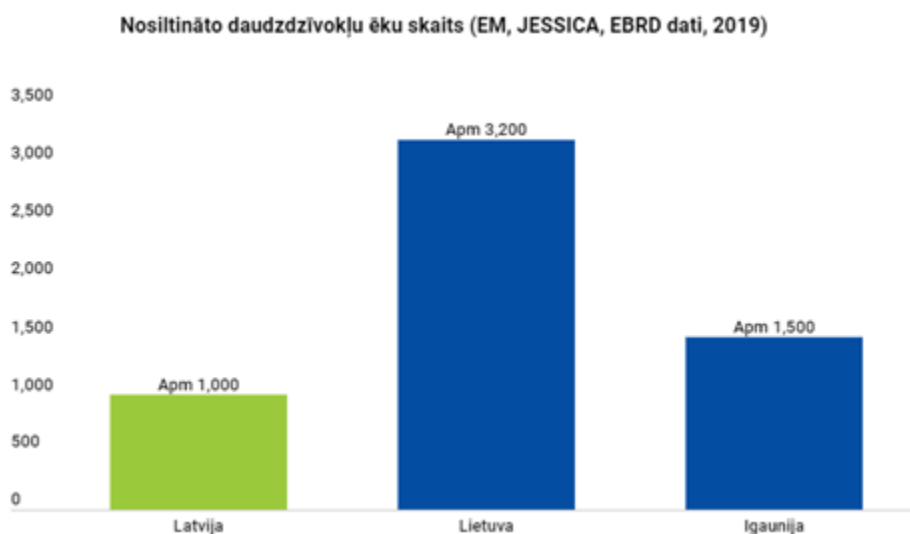
Rīgā atrodas gandrīz trešā daļa no visiem Latvijas mājokļiem un Rīgā ir nepieciešams neatliekami renovēt apmēram 6000 daudzdzīvokļu māju⁵³. Ēku atjaunošanas kontekstā Latvija, salīdzinot ar pārējām Baltijas

⁵¹ <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

⁵² <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

⁵³ "Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģija" https://ec.europa.eu/energy/sites/default/files/documents/lv_2020_ltrs.pdf

valstīm, atpaliek pēc atjaunoto ēku skaita (skatīt 1. attēlu). Saskaņā ar Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģiju, Rīgā ir ne tikai liels atjaunojamo ēku īpatsvars, bet vienlaikus arī zema esošo ēku atjaunošanas aktivitāte, kas atpaliek no citu valsts pilsētu aktivitātes.



attēls. **Latvijas salīdzinājums ar pārējām Baltijas valstīm**⁵⁴.

Lai arī Rīgā esošo daudzdzīvokļu ēku skaits ir lielāks, salīdzinot ar citiem Latvijas reģioniem, no Rīgas iesniegto projektu pieteikumu skaits AS “Attīstības finanšu institūcija “Altum”” daudzdzīvokļu ēku energoefektivitātes programmā atpaliek no citiem reģioniem, veidojot tikai 20% no kopējo pieteikumu skaita. Lielāks projektu pieteikumu skaits ir no Kurzemes (21%) un Pierīgas (27%), bet mazāks no Vidzemes (15%), Zemgales (12%) un Latgales (5%). Daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes programmā no Rīgas pieteiktas (un palikušas) 141 daudzdzīvokļu ēkas (no kopējā skaita 795)⁵⁵. Esošās daudzdzīvokļu ēkas programmas apguves dati liecina par nepieciešamību ievērojami veicināt daudzdzīvokļu ēku atjaunošanas aktivitāti, kā arī ievērojami palielināt pieejamo finansējumu.

“Attīstības finanšu institūcija “Altum”” daudzdzīvokļu energoefektivitātes programma ēku atjaunošanai tiek īstenota no 2017.gada. Apguves dati par ēkām, kuras saņēmušas grantu un atjaunošanu plānots pabeigt 2020 - 2022.gadā, vidējās nepieciešamās investīcijas vienai ēkai ir 497 936 EUR⁵⁶.

4.3. Kā Rīgas pašvaldībā risina enerģētiskās krīzes sekas

Būtisks siltumenerģijas tarifu pieaugums bija vērojams jau 2021. gada rudenī, ko pamatā izraisīja Covid-19 pandēmijas izraisītā krīze un tam sekojošais dramatiskais dabasgāzes cenas pieaugums Latvijā un visa pasaulē.

⁵⁴ Kristaps Kaugurs, Rīgas pilsētas arhitekta birojs, Rīga, 2021. gada 12. februāris, prezentācija MĀJOKĻA PROGRAMMA RĪGAI PIEEJAMS UN DAUDZVEIDĪGS MĀJOKĻIS

⁵⁵ <https://www.altum.lv/pakalpojumi/iedzivotajiem/daudzdzivoklu-maju-energoefektivitate-2016-2023/>

⁵⁶ <https://www.altum.lv/pakalpojumi/iedzivotajiem/daudzdzivoklu-maju-energoefektivitate-2016-2023/>

Tam sekoja enerģētiskās krīzes vēl lielāka padziļināšanās saistībā ar Krievijas uzsākto karu Ukrainā 2022. gada sākumā. Papildu valsts sniegtajam atbalstam arī pašvaldības īstenoja un turpina īstenot kompensējošos pasākumus enerģijas dārdzības mīkstināšanai. Šajā apakšnodaļā apskatīts Rīgas piemērs.

Reaģējot uz enerģijas tarifu pieaugumu 2021.gadā, Rīgas dome uzdeva savām kapitālsabiedrībām nepiemērot soda naudas un kavējuma naudas iedzīvotājiem par komunālajiem maksājumiem. Maznodrošinātajiem un trūcīgajiem rīdziniekiem pašvaldība piedāvā divus pabalsta veidus, kas saistīti ar mājokļa uzturēšanu. Mājokļa pabalstu ir tiesības saņemt par trūcīgu vai maznodrošinātu atzītai māsaimniecībai un to piešķir dzīvojamās telpas īres un apsaimniekošanas maksa vai maksas par pakalpojumiem segšanai, kas saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu. No 2021. gada maija ir jauns pabalsta veids - pabalsts ar mājokļa lietošanu saistīto izdevumu parāda samaksai.⁵⁷

Lai samazinātu siltumenerģijas tarifu, kā arī mazinātu atkarību no importētajiem energoresursiem, SIA "Rīgas siltums" strādā pie enerģijas avotu diversifikācijas un nepārtraukti attīsta siltumenerģijas ražošanu ar šķeldu, kā arī plāno attīstīt bez-kurināmā tehnoloģijas. Uzņēmuma dabasgāzes īpatsvars siltumenerģijas ražošanai samazinājies līdz 50% un turpmāko gadu laikā šķeldas īpatsvaru plānots audzēt līdz 90%.

Būtiska loma tarifa samazināšanā ir investīcijām ar mērķi palielināt ražošanas efektivitāti un samazināt siltumenerģijas zudums, tāpēc SIA "Rīgas siltums" aktīvi strādā pie projektiem, kas stabilizē tarifu, samazina uzņēmuma darbības ietekmi uz vidi un samazina dabasgāzes emisijas. Uzņēmums ir atjaunojis vairāk nekā 65% siltumtīklu un samazinājis siltumenerģijas zudumu līmeni pārvades tīklos par 11,65%. Salīdzinājumam var minēt, ka 1996./1997. gadā siltuma zudumu apjoms bija gandrīz trīs reizes lielāks, tādējādi naudas izteiksmē šādā veidā ik gadu tiek ietaupīti ap 26 miljoniem eiro.

Pašvaldības uzņēmums "Rīgas namu pārvaldnieks", nosūtot iedzīvotājiem atgādinājumus par kavētu rēķinu apmaksu, tajos arī ietver informāciju par iespējām saņemt sociālo palīdzību no pašvaldības. No 2022.gada apkures sezonas ieviesti arī vairāki tieši energotaupības pasākumi, samazinot apkures temperatūru.

Lai rīdzinieki iespēju robežās mazāk izjustu siltumenerģijas tarifa kāpumu, pašvaldība aicināja namu apsaimniekotājus rūpīgi izvērtēt un pareizi ieregulēt ēku individuālos siltummezglus, pārskatot uzstādītos temperatūru režīmus. Iedzīvotāji arī tiek aicināti aktīvi izteikt savam namu apsaimniekotājam vēlamo temperatūru režīmu mājoklī, tā ekonomējot siltumenerģiju, jo katra temperatūras grāda izmaiņa ietekmē siltumenerģijas rēķinu par 5%. SIA "Rīgas siltuma" speciālisti piedāvā arī bezmaksas konsultācijas siltummezglu darbības efektivizācijai.

SIA "Rīgas siltuma" ieviesa jaunu pakalpojumu – automātisku datu nolasīšanu – uzstādot ēkā visos dzīvokļos alokatorus, lai iedzīvotāji maksātu tikai par patērēto siltumu. Ar termoregulatoru palīdzību regulējot siltumpadevi, iespējams maksāt tikai par savu patērēto siltumu. Dati par centralizēto siltumapgādi liecina, ka siltumenerģijas ražošanā un piegādē līdz ēkai siltuma zudumi ir ievērojami mazāki par to siltumenerģijas apjomu, kas tiek nelietderīgi izmantots ēkās, tāpēc Rīgas enerģētikas aģentūrā (REA) ir izveidota vienas pieturas

⁵⁷ <https://www.1188.lv/padomi/rigas-pasvaldiba-nepiemeros-kavejuma-un-soda-naudas-paaugstinot-siltuma-tarifu/7823>

aģentūra, kas sniedz atbalstu visa procesa laikā, sniedzot dažāda veida pakalpojumus. Rīgas pašvaldībā arī ir līdzfinansējuma programma ēku atjaunošanai.

Energoefektivitātes apmācības iedzīvotājiem

2021. gada nogalē Rīgā tika uzsāktas apmācības iedzīvotājiem par energoefektivitāti, tai skaitā izglītojot par praktiskiem paņēmieniem patēriņa samazināšanai, piemēram, iedzīvotāji tiek aicināti pievērst uzmanību cauruļvadu siltumizolācijas stāvoklim pagrabstāvā un bēniņos, kas ir salīdzinoši ātrs un lēts pasākums. Lielu ieguvumu neatjaunotās ēkās var sniegt ne tikai alokatori, bet arī apkures sistēmas balansēšana, lai visiem iedzīvotājiem ēkā ir vienmērīga temperatūra dzīvoklī.

REA īstenoja aktīvu darbu ar tām mājām, kas piedalās līdzšinējā "Altum" programmā, lai nodrošinātu to atjaunošanu – būtiska būvmateriālu izmaksu pieauguma dēļ tika apdraudēts renovācijas process virknei māju, kurām aprēķinātās izmaksas un apstiprinātie kredītlīdzekļi izmaksu pieauguma dēļ izrādījās nepietiekami.

Pašvaldības izveidotā enerģētikas aģentūra gada laikā sniegusi ap 300 individuālo konsultāciju iedzīvotājiem par ēkas energoefektivitātes uzlabošanu, aprīkošanu ar atjaunīgo enerģiju un citiem enerģētikas un apsaimniekošanas jautājumiem. Tāpat aģentūras enerģētikas eksperti piedalās biedrību rīkotajās kopsapulcēs un palīdz pārliecināt par pozitīvu lēmumu attiecībā uz ēkas renovāciju. No 2023. gada būs pieejams arī finansiāls atbalsts ēkas energoaudita un tehniskās apsekošanas akta izveidei, kas ir nepieciešamie dokumenti, lai varētu iesniegt pieteikumus uz ES fondu atbalsta programmu. Rīgas pašvaldība arī veic dažādus energotaupības pasākumus publiskajās ēkās un pilsētvidē, kā arī, ieviešot energopārvaldības sistēmu, 355 izglītības iestādēs ir izdevies panākt būtisku resursu ietaupījumu.

Rīgas Sociālā dienesta palīdzība

Rīgas Sociālais dienests piešķir pabalstu mājokļa parāda, kas veidojies māsaimniecībai iepriekš neparedzētu izdevumu dēļ (piemēram, ar smagu saslimšanu saistītie izdevumi), pamatsummas samaksai, ja:

1. Māsaimniecībā ir nepilngadīgi bērni;
2. Māsaimniecībā ir tikai vecuma vai invaliditātes pensijas vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmēji;
3. Māsaimniecības lietotā mājokļa platība nepārsniedz saistošajos noteikumos noteiktos normatīvus.

Māsaimniecība atzīstama par maznodrošinātu, ja tās ienākumi ir līdz 436 EUR pirmajai vai vienīgajai personai māsaimniecībā un 305 EUR pārējām personām māsaimniecībā. Trūcīgas māsaimniecības ienākumu sliekšnis ir 272 EUR pirmajai vai vienīgajai personai māsaimniecībā un 190 EUR pārējām personām māsaimniecībā.

Mājokļa pabalsta apmēru aprēķina kā starpību starp garantētā minimālā ienākuma sliekšņu summu māsaimniecībai un saistošajos noteikumos noteikto normatīvo izdevumu summu (nepārsniedzot faktiskos izdevumus) un māsaimniecības kopējiem ienākumiem.

Pēc mājokļa izdevumu apmaksas māsaimniecības rīcībā ir jāpaliek valstī noteiktajam garantētajam minimālajam ienākumam, kura apmērs - 109 eiro pirmajai vai vienīgajai personai māsaimniecībā un 76 eiro pārējām personām māsaimniecībā.

2021.gadā mājokļa pabalstu saņēma 8449 personas (vidēji 594 EUR vienai personai). No visiem mājokļa pabalstam izlietotajiem līdzekļiem apmēram 30% tika izlietots apkures izmaksu segšanai. Savukārt, 2022. gadā pabalsta saņēmēju skaits varētu palielināties, sasniedzot virs 60% pieaugumu, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. 2022. gada pirmajos sešos mēnešos izlietoti 9,3 miljoni EUR jeb 64% no gada plāna.

Pēc Rīgas sociālā dienesta sniegtās informācijas īpašs pieaugums palīdzības prasīšanā ir bijis 2022.gada oktobrī un novembrī, kur pēc palīdzības vērsušies arī tie, kas iepriekš to nekad nebija darījuši. 2021.gadā Rīgas pašvaldībā 63% no visam trūcīgām personām un 93% no visām maznodrošinātām personām ir pensijas vecuma personas un personas ar invaliditāti.

Rīgas pašvaldība kopā piedāvā 17 dažādus pabalstus. No tiem papildu sociālais atbalsts:

- Pamata sociālās palīdzības pabalsts - garantētā minimālā ienākuma pabalsts;
- Pabalsti atsevišķu izdevumu apmaksai - veselības aprūpei; izglītības ieguves atbalstam; pabalsts ar mājokļa lietošanu saistīto izdevumu parāda samaksai; pabalsts sociālās rehabilitācijas mērķu sasniegšanai.

Papildu šobrīd tiek izsniegts arī kurināmā atbalsts, kuram pieteikušies ir ap 13000 Rīgas iedzīvotāju. Pieejami arī Eiropas Atbalsta fonda vistrūcīgākajām personām atbalsta komplekti, bezmaksas ēdināšanas pakalpojums mazaizsargāto personu grupām, kā arī zupas virtuves pakalpojums jebkuram trūkcietējam.

Atbilstoši Rīgas sociālā dienesta sniegtajam viedoklim maznodrošinātajiem un trūcīgajiem sniegtais atbalsta apmērs pagaidām ir pietiekošs, lai pārdzīvotu energokrīzi. Taču ir tādi iedzīvotāji, kas nekvalificējas šiem statusiem, jo ir uzkrājumi virs 2000 EUR vai pieder īpašumi, taču ir arī zems ienākumu līmenis – šai iedzīvotāju grupai šobrīd varētu būt vissarežģītākā situācija. Ir papildu risks, ko novērojusi Rīgas pašvaldība, saistībā ar to, ka iedzīvotāji (lielākoties seniori) taupa elektrību vai gāzi un tādēļ sadedz vairāk sveces vai intensīvi lieto sliktā tehniskā stāvoklī esošus elektriskos sildītājus (kad elektrībai nav tik augsta cena, kā šobrīd) un tādējādi pieaug ugunsgrēku skaits. Kopējais noskaņojums rīdziniekiem neliecina par lielu izmisumu, tomēr valda neziņa par tuvāko nākotni. Tie, kas jau iepriekš ir saņēmuši sociālā dienesta palīdzību, zina statusa piemērošanas procedūru un pēc palīdzības vēšas.

5. Publiskais finansējums enerģētiskās nabadzības mazināšanai

Eiropas un Latvijas enerģētikas nozarē svarīgākais politikas plānošanas princips ir “energoefektivitāte vispirms”. Tas nosaka to, ka katrā ar enerģētiku saistītā ieguldījumu jomā vispirms jāizvērtē iespējas, kā samazināt enerģijas patēriņu un uzlabot energoefektivitāti. Īsāk sakot – visizdevīgākā enerģija ir tā, kuru nevajag saražot. Diemžēl principu piesaukšana ne vienmēr nozīmē sekošanu tiem. Šī brīža enerģētiskās krīzes situācija labi ilustrē to, ka princips netika realizēts, kas šobrīd ir novedis pie tā, ka apjomīgi valsts līdzekļi tiek tērēti īstermiņa vajadzībām - enerģijas izmaksu kompensēšanai.

5.1. Brūkošās ēkas un klimata krīze

Viena no Latvijas lielākajām problēmām ne tikai enerģētikas, bet arī ekonomikas un sociālā kontekstā ir ēku energoefektivitāte. Iepriekšējā gadsimtā celtās ēkas strauji noveco, un tām nepieciešama renovācija. Tā ir Latvijas iespēja energoefektivitātes pasākumus apvienot ar ēku saglabāšanu, izmantojot publisko finansējumu - Eiropas Savienības (ES) grantus un aizdevumu garantijas.

Šobrīd finanšu iespējas paplašinās, jo papildus ES fondu līdzekļiem pieejami ir arī Atveseļošanās un noturības mehānisma (ANM) un drīzumā arī *REPowerEU* līdzekļi. Pasākumi dod iespēju ne tikai samazināt enerģijas patēriņu un mazināt planētas uzkaršanu, bet arī dod iespēju glābt ēku no slikta tehniskā stāvokļa. Renovācija dod būtisku ieguldījumu ēkas kā nekustamā īpašumā vērtības paaugstināšanā.

Jaunajā ēku energoefektivitātes programmā ANM ietvaros, kuras pieteikšanās uzsākusies 2022. gada decembrī, parādījusies būtiska nianse, kas atšķir to no iepriekš piedāvātā finansējuma un kas var radīt šķēršļus pašvaldību, iedzīvotāju un klimata politikas veidotāju plāniem. Ēku renovācijas projektos turpmāk PVN (21%) būs neattiecināmās izmaksas, kas ir ES noteikta prasība. Tas nozīmē, to, ka PVN izmaksas, papildus citām neattiecināmām izmaksām (tās, kas tieši neattiecas uz energoefektivitātes mērķa sasniegšanu) būs jāsedz pašiem iedzīvotājiem. Tas nozīmē arī to, ka programmā noteiktais maksimālais granta apjoms 49% dzīvē būs mazāks jeb nedaudz zem 40%. Cits papildu finansiāls apgrūtinājums varētu rasties no tā, ka atbalstu varēs saņemt kapitāla atlaides veidā tikai pēc projekta pabeigšanas (~6 mēnešus līdz 1 gadam pēc renovācijas darbu pabeigšanas), kas nozīmē, ka līdz pat gadam pēc būvnieku darba pabeigšanas iedzīvotājiem varētu būt jāmaksā bankai bez valsts atbalsta, kas nozīmē augstākus ikmēneša rēķinus un arī kopējo projekta izmaksu pieaugumu. Tam visam cits apgrūtināošs apstāklis ir ievērojamais būvmateriālu izmaksu kāpums, kas novedis pie būtiska renovācijas projektu izmaksu pieauguma - “Altum” programmas “Daudzdzīvokļu māju energoefektivitāte” darbības laikā no 2016. līdz 2022. gadam apstiprināto projektu kopējās attiecināmās izmaksas palielinājās no vidējā rādītāja 152 €/m² līdz 249 €/m² pēdējā gadā (maksimālajam rādītājam sasniedzot pat 460 €/m²), projektu vidējām izmaksām pieaugot par 63%⁵⁸. Augstas izmaksas rada riskus, ka iedzīvotāji šo naudu bieži vien nevēlēsies vai pat nespēs izmantot.

Tomēr jaunajā programmā ir arī vairāki būtiski uzlabojumi, piemēram, noteikumos paredzēts, ka tehniskās dokumentācijas izstrāde līdz 10 000 EUR arī ir attiecināmās izmaksas. Pateicoties normatīvo aktu grozījumiem,

⁵⁸ <https://modinst.lu.lv/altum-daudzdzivoklu-maju-energoefektivitates-programmas-statistika/>

arī renovācijas uzsākšanas lemsana daudzdzīvokļu mājās kļuvusi vieglāka – tagad pietiek ar vairākumu (51%) ēkas iedzīvotāju balsu, lai lemtu par renovācijas uzsākšanu.

Kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā un tam sekojošā jau esošās enerģētiskās krīzes ievērojama saasināšanās Eiropas Komisija nāca klajā ar *REPowerEU* plānu, kā arī no tā izrietošo papildu finansējumu, kas papildinās esošos Atveseļošanās un noturības fondus ar specifiski mērķētām investīcijām pakāpeniskai enerģētiskās neatkarības no Krievijas iegūšanai. ***REPowerEU* līdzekļi, no kuriem Latvija grantu veidā saņems 123,98 miljonus eiro, ir iespēja prioritizēt ēku energoefektivitātes uzlabošanu.**

Ēku energoefektivitāte ir ne tikai klimata vai enerģētikas jautājums, tā ir arī izteikti sociāla un ekonomikas problēma. Latvijā strauji noveco dzīvojamais fonds, un tam nepieciešama akūta renovācija, un ar ES fondu programmās paredzētajiem līdzekļiem varēs nosegt pavisam niecīgu daļu no nepieciešamajiem ieguldījumiem. Jārod mehānismi, lai nodrošinātu finansējuma pieejamības nepārtrauktību, lai pašvaldības spētu sniegt lielāku atbalstu iedzīvotājiem nosiltināšanas projektu vadībā, lai īstenotu pieeju “padomju risinājums padomju problēmai”, īstenojot standartizētu pieeju tipveida projektu ēku nosiltināšanai, lai veicinātu kvartālu pieeju daudzdzīvokļu ēku renovācijā.

5.2. PVN likmes – valsts prioritātes

Pievienotās vērtības nodoklis (PVN) var būt spēcīgs rīks valdības rokās, lai kaut ko vēlamu veicinātu vai nevēlamu kavētu. PVN samazināšana pasākumiem, kas veltīti energoefektivitātes uzlabošanai varētu potenciāli novērst iepriekšējā nodaļā minētos šķēršļus un kalpot par katalizatoru ēku nosiltināšanas tempa pieaugumam. Latvijā esošā PVN likmju politika šobrīd ir pretrunā “energoefektivitāte vispirms” principam. Kamēr energoefektivitātes pasākumiem jāpiemēro pilnā 21% likme, samazinātā PVN likme 12% ir piemērojama mājtsaimniecību kurināmā iegādei un siltumapgādei⁵⁹ (arī no fosilās dabasgāzes)⁶⁰. Šādas politiskās izvēles parāda veicina enerģijas patēriņu nevis tās taupīšanu, labi ilustrējot īstermiņa domāšanu. Šajā situācijā pazeminātās likmes kalpo kā subsīdijas dabasgāzei, kas būtiski kavē pāreju uz iedzīvotājiem un nacionālajām interesēm izdevīgajiem energoefektivitātes pasākumiem.

Latvijai saistošs ir arī pienākums enerģētiskās nabadzības mazināšanā, kurā svarīgs rīks ir tieši ēku energoefektivitātes veicināšana un pieejamības nodrošināšana. Jau tagad Eiropas Komisija ir iesniegusi pārkāpumu procedūru Latvijai par energoefektivitātes mērķu nepildīšanu. Jāņem vērā, ka, piemēram, transporta un lauksaimniecības jomās SEG emisiju samazināšanas pasākumi izmaksā daudz dārgāk. Ja ēku energoefektivitāte turpinās noritēt tik gausā tempā, mēs ne tikai nerasniegsim mērķus – mūsu ēkas cita pēc citas lēnām sāks brukt. Tad to glābšanai būs jāmeklē daudz vairāk līdzekļu.

⁵⁹ PVN samazinātā likme - 12% apmērā, tiek piemērota atsevišķām koksnes kurināmā piegādēm, ja tā faktiskais patērētājs ir iedzīvotājs, kas pērk un patērē koksnes kurināmo mājtsaimniecības vajadzībām, un siltumenerģijas piegādei, ja tās faktiskais patērētājs ir iedzīvotājs, kas pērk un patērē siltumenerģiju mājtsaimniecības vajadzībām.

⁶⁰ Ar PVN neapliek gāzes importu, kas transportēta, izmantojot dabasgāzes sistēmu vai tīklus, kuri pieslēgti šai sistēmai, vai gāzes transportkuģus, un ko iesūkņē kādā dabasgāzes sistēmā vai maģistrālo cauruļvadu tīklā, elektroenerģijas, siltumenerģijas vai dzesēšanas enerģijas importam pa siltumapgādes vai dzesēšanas tīkliem.

Ieguvēji no samazinātās PVN likmes energoefektivitātes pasākumiem būtu ne tikai pasākumu īstenotāji. Tas sniegtu būtisku ieguvumu tautsaimniecībai kopumā, kā arī palīdzētu stiprināt enerģētisko pašpietiekamību.

NEKP 11.rīcības virzienā - Nodokļu sistēmas "zaļināšana" un pievilcīguma energoefektivitātei un AER tehnoloģijām uzlabošana - minēts arī plānotais pasākums, ko nekavējoties būtu jāīsteno⁶¹ -

“Lai veicinātu iedzīvotāju iesaisti un vēlmi īstenot energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus, lai nodrošinātu valsts energoefektivitātes uzlabošanas obligāto mērķu izpildi, lai būtiski uzlabotu situāciju ar mājokļu stāvokli valstī, nodokļu politikas pamatnostādņu ietvaros izvērtēti vai pārskatīti PVN nosacījumi, izvērtējot tostarp šādas iespējas:

2.1. Izvērtēta iespēja uz noteiktu laiku ieviest samazinātu PVN likmi māsaimniecībām energoefektivitātes uzlabošanas pakalpojumu saņemšanai un ne-emisiju tehnoloģiju uzstādīšanai. Turklāt atbildīgajai iestādei par šo rīcību – Finanšu ministrijai ir noteikti divi izpildes indikatori:

- 1) Izstrādāts vismaz 1 izvērtējums vai pētījums;
- 2) Ja atbilstoši, izstrādāts un apstiprināts vismaz 1 tiesību akts un/vai politikas plānošanas dokuments.”

Šie ir tikai daži no iemesliem, kuru dēļ šobrīd nepieciešams sākt diskusiju par samazinātās PVN likmes 12% apmērā piemērošanu arī ēku energoefektivitātes pasākumiem. Pretējā gadījumā varam palaist garām stratēģisku iespēju klimata pārmaiņu mazināšanas pasākumus veikt taisnīgā un sociāli atbildīgā veidā.

⁶¹ <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

Secinājumi un rekomendācijas

Enerģētiskā nabadzība ir būtiska problēma gan Latvijā, gan Eiropā – pārāk liela sabiedrības daļa par enerģiju maksā nesamērīgi lielu savu ienākumu daļu vai arī taupības rezultātā dzīvo nepietiekama komforta apstākļos. Enerģētiskās nabadzības definīcijas nostiprināšana likumdošanā, kā arī situācijas monitorings ir labi pirmie soļi šīs problēmas mazināšanai. Latvijā enerģētiskās nabadzības situācija ir nelabvēlīgāka nekā vidēji Eiropas Savienībā, tomēr pirms esošās energokrīzes iestāšanās enerģētiskā nabadzība Latvijā bija pamazām samazinājusies. Tas ir bijis rezultāts tam, ka uzlabojās kopējā ekonomiskā situācija, valsts, pašvaldības ieviesa jaunus atbalsta mehānismus, to skaitā aizsargātā lietotāja statusu un attiecīgo atbalstu enerģijas izmaksu segšanai, kā arī pateicoties energoefektivitātes uzlabošanas pasākumiem.

2021. gada otrajā pusē, reaģējot uz enerģijas sadārdzinājumu, valsts vairākos piegājienu ieviesa atbalsta pasākumus enerģijas izmaksu kompensēšanai, kā arī citus pabalstus trūcīgākajai sabiedrības daļai (arī pašvaldības). Kopumā šie atbalsta pasākumi šobrīd ir vērtējami diezgan pozitīvi – tie pasargā iedzīvotājus no ekstremālām enerģijas izmaksām, taču vienlaikus nerada situāciju, ka iedzīvotāji enerģijas sadārdzinājumu izjūt tikai nelielā apmērā, tā demotivējot tos no aktīvas rīcības energoefektivitātes uzlabošanai.

Tomēr, lai novērstu to, ka iedzīvotāji pārlietu paļaujas uz valsts palīdzību lielo enerģijas izmaksu segšanā arī turpmāk un tādējādi neīsteno ēku nosiltināšanas, efektīvāku apkures risinājumu ieviešanas pasākumus, kritiski svarīgi ir valdībai skaidri nodot ziņu sabiedrībai, arī pašvaldībām, ka plaši atbalsta pasākumi nākamajai apkures sezonai vairs netiek plānoti. Vienlaikus jāpaplašina atbalsta pasākumi energoefektivitātes uzlabošanai, it sevišķi mazturīgākajai sabiedrības daļai.

Enerģētiskā krīze ir skaidri parādījusi pēdējā desmitgadē neizdarīto ēku renovācijas jomā (kā arī enerģētiskās pašpietiekamības jomā), kā rezultātā šobrīd īstermiņa vajadzībām no valsts un pašvaldību līdzekļiem ir jātērē simtiem miljonu eiro. Situācija ēku energoefektivitātes, arī ēku tehniskā stāvokļa jomā Latvijā ir ļoti bēdīga un nav labāka brīža kā šobrīd izvirzīt ēku renovāciju jautājumu par patiesu prioritāti Latvijā un attiecīgi īstenot pasākumus, kas ievērojami paātrinātu esošo ēku nosiltināšanas tempu.

Pasākumi, kas prioritizētu ēku energoefektivitātes jautājumu Latvijā, veicinot ēku renovācijas ātruma pieaugumu:

- Noteikt samazinātu PVN likmi ēku energoefektivitātes uzlabošanas darbiem un materiāliem.
- Palielināt renovācijai pieejamā finansējuma apjomu, kā arī nodrošinot tā nepārtrauktību, ko iespējams risināt, turpinot Ekonomikas ministrijas un “Altum” iesākto darbu, lai dažādotu pieejamās energoefektivitātes finansēšanas shēmas.
- Būtiski palielināt finanšu institūcijas “Altum” cilvēkresursu kapacitāti, lai būtu iespējams realizēt proaktīvu un efektīvu ēku nosiltināšanas politiku, izmantojot daudzveidīgus instrumentus un programmas, tādējādi sekojot citu Eiropas valstu veiksmīgajiem piemēriem.

- Organizēt konkursus vairāku viena tipa daudzdzīvokļu māju nosiltināšanai viena iepirkuma ietvaros, ietverot arī siltinājuma elementu masveida ražošanu, līdzīgi, kā tiek īstenots Igaunijā, tādējādi samazinot izmaksas un paātrinot nosiltināšanas procesu.
- Pabeigt iesāktos divu tipveida dzīvojamo ēku kompleksās renovācijas projektu izstrādi, kā arī īstenot to arī citiem sērijveida namiem. Standarta projektos ietvert mūsdienīgus risinājumus (saules baterijas, gaiss-gaiss siltumsūkņus, vietējo rekuperācijas ventilāciju, gāzes vadu demontāžu), un dzīvokļu vērtību palielinošus pasākumus (pārbūve ar pārplānošanu un būvapgoma palielināšanu).
- Atrast veidu, kā, realizējot daudzdzīvokļu ēku nosiltināšanas projektus, izmantojot Atveseļošanās fonda vai Kohēzijas fondu atbalstu, kapitāla atlaidi vai grantu nosiltinātās mājas īpašnieki varētu saņemt pa daļām projekta īstenošanas gaitā, tādējādi nesadārdzinot kopējās projekta izmaksas iedzīvotājiem un atvieglojot finanšu situāciju iedzīvotājiem laika posmā starp būvdarbu pabeigšanu un kapitāla atlaides saņemšanu.
- Izstrādāt un realizēt ilgtermiņa programmu ar iespēju pašvaldībām pieteikties, lai gūtu atbalstu savas kapacitātes vairošanai (piemēram, projektu vadītāju izglītošanai un algošanai, kas palīdzētu daudzdzīvokļu māju iedzīvotāju kopienām veiksmīgi pieteikties un realizēt projektus). Palīdzot lielākām pilsētām, šādas programmas ietvaros sniegt atbalstu arī kvartāla renovācijas pieejas realizācijai. Programmas priekšnosacījums varētu būt tāds, ka pašvaldībām ir jāpanāk saskaņošanas procesa paātrināšana būvvaldēs, attiecīgi prioritizējot projektus ar energoefektivitātes paaugstināšanas mērķi.
- Apsvērt ieviest “piespiedu” elementu, ilgtermiņā nosakot ko līdzīgu CO₂ nodevai tiem, kam ir noteikta tipa/vecuma/tehniskā stāvokļa māja un kuri saprātīgā termiņā nelemj par renovācijas uzsākšanu vai arī nerasniedz konkrētus energoefektivitātes rezultātus, īstenojot atsevišķus pasākumus. Vienlaikus jābūt pieejamam specifiskam atbalsta mehānismam mazturīgajai un trūcīgajai iedzīvotāju daļai.